

Inleiding

Hallo Leerkracht!

De school waar je werkt staat in Eemsmond. Een gemeente die rijk is aan molens, kerken, borgen, maren, dijken, havens en bruggen. Erfgoedschatten die zeer de moeite van het bezoeken waard zijn. Vandaar dat ze een plek hebben gekregen in het erfgoedproject van de gemeente Eemsmond. Een project voor het primair onderwijs, dat als doel heeft om jou en je leerlingen kennis te laten maken met de bijzondere locaties in de buurt van jullie school.

Neem met jouw klas de uitnodiging aan en ga onder leiding van Zilverkje, de hoofdpersoon uit de bijbehorende verhalen, op ontdekkingsstocht in je eigen gemeente! Daarbij kun je deze map als schatkaart gebruiken.

Elk erfgoedbezoek zal de leerlingen een beetje rijker maken. Zodat ze, bij het verlaten van de basisschool, acht mooie ervaringen op zak hebben. Ervaringen die ze zich later als 'Toppertjes' ongetwijfeld nog zullen herinneren.

Een fijne ontdekkingsstocht gewenst!

Instellingen en projecten

Groep	Titel Project	Erfgoedinstelling
1 en 2	...Zoals Vroeger	Openluchtmuseum Het Hoogeland
1 en 2	De Molenmuis	Molen en Bibliotheek Uithuizen
3 en 4	Een Blik in de Winkel van Sinkel	Het Behouden Blik
3 en 4	Aan Tafel!	Oudheidkamer Uithuizermeeden
5 en 6	Op Stap met Jet en Jan	Openluchtmuseum Het Hoogeland
5 en 6	Terug in de Tijd	Menkemaborg
7 en 8	Kiek op Diek'n	De Vertelplantage
7 en 8	De Oude Kerk in de Buurt	Stichting Oude Groninger Kerken

De Map

Inhoud

De inhoud van de map bestaat uit acht inhoudelijke beschrijvingen van de erfgoedprojecten die zijn gemaakt door erfgoedinstellingen in de gemeente Eemsmond. Daarnaast bieden de beschrijvingen praktische informatie die van belang is bij het voorbereiden en organiseren van een bezoek aan een instelling. Ook is er een verwijzing opgenomen naar de kerndoelen die in de projecten aan bod komen.¹

Bij ieder project hoort een verhaal over Zilverkje. Deze verhalen zijn opgenomen in de map en terug te vinden bij de beschrijvingen van ieder project.

De introductie van de projecten bij de leerlingen kan ondersteund worden met een lied waarvan de tekst en de bladmuziek eveneens zijn opgenomen in deze map.

Werkwijze

De leerkracht kiest zelf het moment waarop er met de klas wordt gewerkt rondom een erfgoedthema. Voor ieder leerjaar is er een thema beschikbaar.

De instellingen nemen zelf contact op met de deelnemende scholen om een bezoek te plannen. De praktische informatie bij de projectbeschrijvingen biedt daarvoor nuttige handvatten. De school krijgt ook een contactinformatielijst, om in geval van bijvoorbeeld spoed zelf contact op te kunnen nemen.

De medewerkers van de instellingen informeren de leerkrachten verder over de inhoud en het verloop van de projecten.

Zilverkje is de gids die de leerlingen voorbereidt op het bezoek aan een instelling door alvast een tipje van de sluier op te lichten. Ieder bezoek aan een instelling wordt dan ook vooraf gegaan door een verhaal over Zilverkje dat in de klas wordt voorgelezen. Bij iedere projectbeschrijving is een verhaal van Zilverkje opgenomen.

De projecten kunnen door de leerkracht naar eigen inzicht verder aangevuld worden met aanvullende lessen en activiteiten.

Kosten

Scholen die deelnemen aan Zilverkje en de Schatten van Eemsmond betalen aan het begin van elk schooljaar een bedrag van € 3,50 per leerling (gerekend over het totaal aantal leerlingen op 1 oktober van het voorgaande schooljaar) aan Stichting Erfgoedpartners.

¹ De omschrijvingen van de opgenomen kerndoelen zijn terug te vinden op de informatiepagina's achter in de map.

Alle entreekosten zijn inbegrepen. Niet inbegrepen zijn de printkosten voor het downloaden van lesmateriaal, de reiskosten (behalve voor Pieterburen) en de extra kosten zoals bijvoorbeeld het inhuren van een verteller bij het project van de Oudheidkamer.

Lesmateriaal digitaal

Van verschillende projecten kunt u het lesmateriaal digitaal vooraf inzien. Kijk hiervoor op de website van het Stichting Erfgoedpartners.

www.erfgoedpartners.nl

Uw ervaringen

Ervaringen en suggesties van leerkrachten zijn zeer welkom bij de instellingen! Opmerkingen kunnen ook per mail gestuurd worden naar Stichting Erfgoedpartners, e. info@erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Mattenklopper

Zilvertje: 4 jaar

Tante Trijn: 93 jaar

Zilvertje is een meisje. Ze woont vlak bij jou in de buurt. In een rood huis. Op een groene bult. Ze noemt het de wierde van Zilvertje. Wierde is een ander woord voor bult.

Zilvertje heeft een moeilijke achternaam. Zilvertje Van Hopjes tot Kekaigies heet ze. Weet je wat hopjes zijn? Hopjes zijn harde bruine snoepjes. Als je er op zuigt smelten ze. Heel langzaam.

Ook Kekaigies zijn om te snoepen. Het zijn zachte siroopkussentjes. Vroeger deden mensen ze in de koffie. Kekaien is Gronings en betekent kletsen. Dus eigenlijk zijn Kekaigies Groningse babbelaars.

Zilvertje moet vaak grinniken om haar naam. Dan vraagt ze zich af wat het mooiste klinkt. Zilvertje van Zuigsnoepje tot Babbelaar. Of Zilvertje Lekkers. Of gewoon snoepje, zoals haar moeder haar soms noemt.

Zilvertje gaat vaak op visite bij Tante Trijn. Tante Trijn is een soort oma. Een verhalenoma. Raad eens hoe oud ze is? Nou, bijna goed. Ze is drieënnegentig. En ze woont een eindje verderop, in de Toppertjesflat. Samen met allemaal andere oude mensen.

Ook vandaag gaat Zilvertje bij tante Trijn langs. Om een bloemetje te brengen. Nee niet alleen! Ze gaat met haar mamma, de freule van Hopjes tot Kekaigies. De freule rijdt met de auto naar de Toppertjesflat. Zilvertje zit op de achterbank en houdt de bloemetjes vast.

In de flat komen Zilvertje en mamma veel mensen tegen. Meneren en mevrouwen met grijze haren. Sommigen zijn krom en lopen met een stok. Anderen houden zich vast aan een karretje. "Alles goed mevrouw Dertien?" vraagt de freule. "Pardon?" antwoordt de oude dame luid.

Zilvertje drukt op het knopje van de lift. Eerst klinkt het 'Ping'. Dan schuiven de deuren open. "We moeten naar de veertiende zegt mamma." Zoef, daar gaan ze. Op naar de bovenste verdieping. "Mijn buik voelt raar in de lift", denkt Zilvertje. Dan zegt een stem dat ze er zijn.

De voordeur van nummer 226 staat op een kier. "Sttt mam", zegt Zilvertje, "we gaan een verrassing maken!" Samen sluipen ze door de gang. Tante Trijn zit te lezen. "Kiekeboe!", roept Zilvertje en ze gooit het boeketje in de lucht.

De lezende mevrouw kijkt verbaasd op. Vliegende boterbloemen? Dan ziet ze de visite." Ach Freule! En Zilvertje! Wat een verrassing!" Mamma krijgt een kus en een kopje thee. Zilvertje een knuffel en een glas grenadine. En de boterbloemen een vaasje met water.

"Wat is dat nou Tante Trijn?" Ze wijst naar een plat ding met een lange steel. "Dat is een mottenklepper. Of nee, een notenklapper." Freule van Hopjes tot Kekaigies kijkt verbaasd. Ze zegt: "ik denk dat u zich vergist Tante Trijn. Volgens mij is het een mattenklopper!"

Nu weet Tante Trijn het weer. Haar moeder gebruikte de mattenklopper om het stof uit de gangmat te kloppen. Dat deed ze op het plaatsje achter het huis. Iedere week. Omdat er negentig jaar geleden nog geen stofzuigers bestonden.

"Zal ik je laten zien hoe dat ging Zilvertje?" Ze trekt aan het kleedje dat op de tafel ligt. Oeps!, daar gaan het asbakje en de ranja. En het vaasje met de boterbloemen die Zilvertje vanochtend heeft geplukt.

"O o o", zegt Tante Trijn, "wat ben ik toch een kluns." Ze pakt de mattenklopper en geeft zichzelf een klap op de billen. "Iemand die zo dom is verdient 'billenkoek'!" "Billenkoek?", denkt Zilvertje. "Wat een raar woord. Grapjesmevrouwen bedenken altijd vreemde dingen." En Tante Trijn is een echte grapjesmevrouw.

"Lust jij ook billenkoekjes Zilvertje" "Neeheehee", gilt Zilvertje. Ze rent hard weg. Naar de keuken, naar de slaapkamer. Tante Trijn schuifelt achter haar aan. Ze zwaait druk met de mattenklopper heen en weer.

Dan laat Zilvertje zich op het bed vallen. "Hebbes!", giechelt Tante Trijn. "Nu zal ik jou eens even.....een nieuw glaasje grenadine inschenken." Tante Trijn ploft naast Zilvertje neer. De mattenklopper valt op de grond. Ze schateren het uit.

Zilvertje loopt naar mamma die nog in de kamer zit. Tante Trijn schenkt drinken in. Voor de tweede keer deze morgen. Het volle dienblad zet ze op de lage tafel. Recht voor de neus van Zilvertje.

Dan loopt ze weer naar de keuken. Ze komt terug met een schaal vol koekjes. "Billenkoekjes!", roept Zilvertje. "Ja", zegt Tante Trijn. "Voor jou, omdat je zo hard kan rennen."

"En wanneer gaan we mattenkloppen?" Zilvertje kijkt tante Trijn vragend aan. "Dat doen we volgende week. In het Hoogelandmuseum. Daar is meer plek dan in mijn kleine kamer." Zilvertje kijkt naar de troep op de vloer en knikt. De freule schudt haar hoofd. "En wanneer gaan we deze rotzooi opruimen? Strakjes als we uitgerust zijn", zegt tante Trijn, en ze geeft Zilvertje een vette knipoog.

...Zoals Vroeger

Doelgroep

Het project ... Zoals Vroeger is bedoeld voor de leerlingen van groep 1 en 2.

Inhoud

Herkennen en aanduiden, dat is de kern van het project ...Zoals Vroeger van Openluchtmuseum Het Hoogeland. Met behulp van afbeeldingen herkennen de kinderen objecten uit de vaste opstelling van het museum. Spelenderwijs leren zij de hedendaagse tegenhangers van de objecten kennen en krijgen zo iets meer gevoel over het verschil tussen VROEGER en NU.

De oude kachel is nu een radiator, de kraantjeskan een senseo-apparaat en de koets is een auto geworden: veel voorwerpen van honderd jaar geleden zijn ingrijpend van vorm veranderd. Soms lijken de oude objecten nog op de huidige, in sommige gevallen zijn ze onherkenbaar geworden. ...Zoals Vroeger behandelt het verschil tussen die voorwerpen om kinderen uit de onderbouw van het basisonderwijs een begin van historisch besef bij te brengen.

Het pakket ...Zoals Vroeger bestaat uit:

- Een docentenhandleiding
- Een leskoffer met veel beeldmateriaal en oude voorwerpen
- Een bezoek aan het museum

Activiteiten in de school

Voorafgaand aan het museumbezoek wordt er in de klas gewerkt met de leskoffer waarin verhaaltjes, oude voorwerpen en een fotoboek van het museum opgenomen zijn.

Erfgoededucatie

Met twintig gebouwen in het hart van Warffum laat Openluchtmuseum Het Hoogeland zien hoe honderd jaar geleden op het platteland werd gewoond en gewerkt. Als je rondkijkt in de woonkamer, de slaapkamer of de werkplaats is het, door de gedetailleerde inrichting van de huizen, net of de bewoners even weg zijn.

Het museum geeft een natuurgetrouwe blik op de dorpssamenleving van honderd jaar geleden: de woning van een dagloner, de werkplaats van een schilder, een schoolgebouw en een café. Daarnaast zijn er ook nog een slagerij, een smederij, een

drukkerij, een woonwagen, een burgermanswoning, de huizen van de veearts en de koster, een gasthuis voor oude vrouwen en een schipperswoning.

...Zoals Vroeger biedt kinderen een blik op hun eigen omgeving in vroeger tijden. Op speelse wijze wordt er een aanzet gegeven tot de ontwikkeling van het historisch besef door voorwerpen van vroeger te vergelijken met voorwerpen van nu.

Inbreng ouders

Begeleiden van de leerlingen tijdens het museumbezoek.

ICT-gebruik

Geen.

Praktische informatie

Tijdsduur: het project ...Zoals Vroeger neemt ongeveer 5 uur in beslag waarvan anderhalf uur museumbezoek.

Thema: vroeger en nu.

Kerdoelen: 51

Periode: van april tot november.

Aanvragen: de leskoffer met het bijbehorende lesmateriaal kan op afspraak worden opgehaald bij het museum.

Contact museum: Openluchtmuseum Het Hoogeland, 0590-422233,
kantoor@hethoogeland.com, www.hethoogeland.com

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Meeldoos

Zilvertje: 5 jaar

Tante Trijn: 94 jaar

Zilvertje is een meisje. Ze woont vlak bij jou in de buurt. In een rood huis. Op een groene bult. Ze noemt het de wierde van Zilvertje. Wierde is een ander woord voor bult.

Zilvertje heeft een moeilijke achternaam. Zilvertje Van Hopjes tot Kekaigies heet ze. Weet je wat hopjes zijn? Hopjes zijn harde bruine snoepjes. Als je er op zuigt smelten ze. Heel langzaam.

Ook Kekaigies zijn om te snoepen. Het zijn zachte siroopkussentjes. Vroeger deden mensen ze in de koffie. Kekaien is Gronings en betekent kletsen. Dus eigenlijk zijn Kekaigies Groningse babbelaars.

Zilvertje moet vaak grinniken om haar naam. Dan vraagt ze zich af wat het mooiste klinkt. Zilvertje van Zuigsnoepje tot Babbelaar. Of Zilvertje Lekkers. Of gewoon Snoepje, zoals haar moeder haar soms noemt.

Zilvertje gaat vaak op visite bij Tante Trijn. Tante Trijn is een soort oma. Een verhalen-oma. Raad eens hoe oud ze is? Nou, bijna goed. Ze is 94. En ze woont een eindje verderop, in de Toppertjesflat. Samen met allemaal andere oude mensen.

Ook vandaag gaat Zilvertje bij tante Trijn langs. Om een bloemetje te brengen. Nee niet alleen! Ze gaat met haar mamma, de freule van Hopjes tot Kekaigies. De freule rijdt met de auto naar de Toppertjesflat. Zilvertje zit op de achterbank en houdt de bloemetjes vast.

In de flat komen Zilvertje en mamma veel mensen tegen. Meneren en mevrouwen met grijze haren. Sommigen zijn krom en lopen met een stok. Anderen houden zich vast aan een karretje. “Alles goed mevrouw Veenstra?”, vraagt de freule. “Pardon?”, antwoordt de oude dame luid.

Zilvertje drukt op het knopje van de lift. Eerst klinkt het ‘Ping’. Dan schuiven de deuren open. “We moeten naar de veertiende”, zegt mamma. Zoef, daar gaan ze. Op naar de bovenste verdieping. “Mijn buik voelt raar in de lift”, denkt Zilvertje. Dan zegt een stem dat ze er zijn.

De voordeur van nummer 226 staat op een kier. “Sttt mam”, zegt Zilvertje, “we gaan een verrassing maken!” Samen sluipen ze door de gang. Tante Trijn zit te lezen. “Kiekeboe!”, roept Zilvertje en ze gooit het boeketje in de lucht. De lezende mevrouw kijkt verbaasd op. Vliegende blauwe druifjes? Dan ziet ze de visite. “Ach Freule! En Zilvertje! Wat een verrassing!” Zilvertje krijgt een knuffel en mamma krijgt een kus. Even later zitten ze samen aan tafel. Met een glaasje grenadine en twee kopjes thee.

Dan gaat Tante Trijn op zoek naar een vaasje voor de blauwe druifjes. “Ik zoek wel”, zegt Zilverdje. Ze springt van haar stoel en trekt een kastdeurtje open. ‘Plok!’ Het gaat zo hard dat ze er zelf van achterover rolt. Nee, er zit geen schattig vaasje in de kast. Er vallen alleen een paar glazen uit. En een grote trommel.

“Wat is dat voor rare oude trommel Tante Trijn?” “Het is een meeldoos wichtje”, zegt ze. “Eens even kijken of er nog iets in zit.” De deksel zit stevig vast. Hoe ze ook haar best doet, de blikken doos blijft dicht.

“Zal ik helpen?” Zilverdje klemt de onderkant tussen haar handen. Tante Trijn zet nog één keer kracht en ... Ja hoor, de deksel schiet los. Er komen brieven, foto's en ansichtkaarten tevoorschijn. Ze vallen op de grond. Naast Zilverdje en Tante Trijn.

“O kijk nou! Allemaal plaatjes van lang geleden. Wat zijn het er veel”, gilt Zilverdje. Haar hand gaat door de stapel. Ze komt een meneer tegen met een hoge hoed. Een groepje mevrouwen met jurken. Een baby. En een kaart met een molen erop.

De wangen van Tante Trijn beginnen te glimmen. “Dat is De Liefde. Bij mij uit de straat.” Zilverdje snapt het niet. “Was je verliefd op de molen?” “Nee, ik bedoel dat de molen De Liefde heet. Toen ik klein was kon ik hem vanuit mijn huis zien. De molen en ik, wij waren burens van elkaar. Als ik uit het raam hing kon ik de wieken bijna aanraken.”

“Ben je ook in de molen geweest?”, vraagt Zilverdje nieuwsgierig. Tante Trijn knikt. “Heel vaak. En dan nam ik deze trommel mee.” “Om de foto's te laten zien?” “Nee gekkie! Ik ging naar de molen om meel te halen. Bij molenaar Dijksterhuis. De mulder. Dus als ik van huis ging was de trommel leeg.”

“En als je terugkwam?” “Dan zat hij vol tarwemeel. Daar bakte mijn moeder elke morgen pannenkoeken van.” “Mmmmm. Pannenkoekenontbijt.” Dat wil Zilverdje ook wel. Ze kijkt haar moeder smekend aan. “Gaan we dat morgenvroeg ook eten mam? En overmorgenvroeg? En overovermorgenvroeg?” De freule schudt haar hoofd.

Teleurgesteld kijkt Zilverdje naar de grond. Daar ziet ze nog veel meer molens liggen. “Dat is Eva”, zegt Tante Trijn. “Uit Usquert.” “Eva? Zo heet een meisje in mijn klas ook!” “En weet je welke naam op de baard van deze molen staat?” Zilverdje haalt haar schouders op. “Grote Geert.”

Dat molens een baard konden hebben wist Zilverdje niet. “Heeft Eva ook een baard?” Tante Trijn knikt. Zilverdje snapt er niets meer van. “Dan zijn molens dus jongens?” Tante Trijn begint te lachen. “Nee hoor. Het zijn geen menen of mevrouwen. Het zijn gewoon molens. Molens met hele verschillende namen. Vaak heeft de molenaar de naam bedacht.”

“Net als bij baby's?” “Ja”, zegt tante Trijn, “net als bij baby's. Die krijgen ook een naam van hun pappa en mamma. En weet je wat nou zo grappig is?” Zilverdje denkt na. Ze heeft geen idee. “De molenaar van De Liefde kreeg ook een baby. Baby Jan. En toen heeft hij de molen ‘Jonge Jan’ genoemd. Maar nu is Jan groot en heet de molen weer De Liefde.” “De Liefde is geen jongen of meisje”, zegt Zilverdje beslist. En tante Trijn denkt dat het klopt.

De Molenmuis

Doelgroep

Het prentenboek *De Molenmuis* is bedoeld voor de leerlingen van groep 1 en 2.

Inhoud

De Molenmuis is een prentenboek voor kleuters dat gaat over een muis die allerlei avonturen beleeft in de molen van Uithuizen. Avonturen met de molenaar, de kat, de hond en de meid. Samen vormen ze een boeiend verhaal.

Het pakket *De Molenmuis* bestaat uit:

- Voor elke leerling een exemplaar van het prentenboek *De Molenmuis*.
- Het speelboek *De Molenmuis* om in de groep mee te werken en thuis te gebruiken. In dit speelboek wordt ook aandacht besteed aan de techniek in de molen.
- Handleiding bij het prentenboek, het speelboek met ideeën voor molenbezoek.
- Een cd-rom met werkmaterialen voor woordenschatontwikkeling.

Activiteiten in de school

- De leerlingen maken hun eigen verhaal aan de hand van verhalend ontwerpen.
- De leerlingen krijgen het prentenboek herhaald voorgelezen, zowel klassikaal als in kleine groepen.
- De leerlingen knutselen naar aanleiding van het verhaal.
- De leerlingen leren nieuwe woorden en liedjes.
- De leerlingen experimenteren met tandwielen.

Nadat het prentenboek op school is gelezen en besproken, en de kinderen ermee gespeeld hebben, volgt een bezoek aan de molen. Daar maken de leerlingen kennis met de molen en de molenaar.

Overige activiteiten

- De leerlingen gaan op excursie als dat voor het maken van hun eigen verhaal relevant is.
- De leerlingen gaan met hun ouders nogmaals naar de molen.

De Molenmuis is geschreven door kinderboekschrijver Tjibbe Veldkamp. De tekeningen zijn van illustrator Hans Prij.

Erfgoededucatie

Leerlingen van groep 1 en 2 worden onderdeel van het verhaal op een echte erfgoedlocatie: de molen. In deze molen heeft de muis zijn avonturen beleefd en de molen staat er nog steeds. Hierdoor ontdekken leerlingen dat objecten in hun eigen omgeving er vaak al heel lang staan. Extra hulpmiddel hierbij is de foto van de oude situatie die de leerlingen vergelijken met een foto van de huidige situatie. De leerlingen ontdekken dat wind, vroeger en nu, alles in beweging kan zetten en dat de molen aan het begin staat van het productieproces van ons brood.

Inbreng ouders

- Ouders kunnen *De Molenmuis* ook thuis voorlezen.
- Ouders kunnen thuis aan de slag met het speelboek om rijke context te bieden voor de ontwikkeling van de actieve woordenschat.

ICT-gebruik

Het prentenboek en een cd-rom met werkmaterialen voor woordenschatontwikkeling zijn ook digitaal beschikbaar voor het digitale schoolbord. Er is een digitaal prentenboek beschikbaar van *De Molenmuis*.

De foto van de molen is digitaal beschikbaar. De foto is te downloaden via de website van Stichting Erfgoedpartners.

Praktische informatie

Tijdsduur: de school leent het *De Molenmuis* pakket voor 2 weken.

Thema: wonen, werken en leven.

Kerdoelen: 9, 12, 42, 44, 47

Periode: gedurende het hele jaar.

Bijzonderheden: *De Molenmuis* past binnen de duurzame leesbevorderingsprogramma's Boekenpret en Boekenbas.

De bibliotheek kan bemiddelen in een bezoek van de schrijver en/of illustrator aan de school. Afhankelijk van de grootte van de groep variëren de kosten tussen 30 en 75 euro per uur.

Aanvragen: het pakket *De Molenmuis* kan worden aangevraagd en afgehaald bij de bibliotheek in Uithuizermeeden.

Contact:

Bibliotheek Uithuizen, 0595-441577 of 0594-402200, contactpersoon:

Ietje Elich (leesconsulent Eemsmond), i.elich@bibliotnet groningen.nl, 0595-413081.

Molen Eva te Usquert, Willem Huizenga (molenaar), 06-20888039, e-mail willemlhuizenga@planet.nl.

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, www.erfgoedpartners.nl, info@erfgoedpartners.nl

Molen De Liefde

Uithuizen

Foto uit de collectie van Bob Poppen

Deze foto is ook digitaal beschikbaar . Download de foto via de website van het Museumhuis Groningen of via de website van KunstStation C.

Zilvertje en de Tinnen Eetlepel

Zilvertje: 6 jaar

Tante Trijn: 95 jaar

Dit is Zilvertje. Zilvertje van Hopjes tot Kekagies. Zilvertje is zes jaar. Ze woont in een rood huis. Midden in een groen weiland. Op een hoge bult van klei. De wierde van Zilvertje. Het is dicht bij jou in de buurt. Als je de windwijzer op de kerk was, zou je zo naar haar kunnen zwaaien. Wanneer Zilvertje vanuit haar rode huis naar buiten kijkt ziet ze lucht. Lichtblauwe lucht. Felblauwe lucht. Op sommige dagen kleurt de lucht grijs. En 's avonds wordt de hemel zo zwart als modder. Zilvertje heeft al veel soorten lucht gezien.

Het meest houdt ze van schapenlucht. Dat is wanneer er heel veel kleine witte wolkjes zijn. Zilvertje slaapt op zolder. Het is de spannendste kamer van het hele huis. Om er te komen moet Zilvertje wel vier verschillende trappen op. Een grote brede. Een lange met veel bochten. Een korte met kleine treden. En een steile zoldertrap. En als ze dan eindelijk boven is kan ze de wind hard horen loeien. En bijna het einde van de wereld zien. Door haar zolderraam ziet Zilvertje de Toppertjesflat. In werkelijkheid is het een heel hoog gebouw, maar vanuit haar kamer lijkt het bouwwerk niet groter dan een potlood. Of een fluitje. In de flat wonen allemaal oude mensen. Sommigen zijn een beetje oud. En anderen zijn héél oud. Wel vijfennegentig jaar, net zoals tante Trijn.

Tante Trijn en Zilvertje zijn geen familie van elkaar. Zilvertje noemt haar tante omdat haar mamma dat ook doet. Het klinkt zo leuk: Tante Trijn. En het is een beetje mal om een oude mevrouw alleen Trijn te noemen. Ook al heet ze zo. Kan een oude tante je vriendin zijn? Zilvertje vindt van wel. En daarom gaat ze morgen weer eens bij haar op visite. De volgende dag is het prachtig weer. Door de zon lijkt het bloeiende koolzaad nog geler. En zijn de weilanden wel tien keer zo groen. Zilvertje plukt een paar stengels koolzaad bij de burens en stapt bij mamma in de auto. Het is een half uurtje rijden naar Tante Trijn. Samen kronkelen ze door het landschap. Langs maren en over kleine bruggetjes. Zilvertje wordt een beetje misselijk van de bochten en de hobbels. Gelukkig is het laatste stuk een rechte weg. En dan stoppen ze op een grote parkeerplaats. Vlak voor de hoge Toppertjesflat.

Nadat ze uit de auto is gestapt holt Zilvertje naar binnen. Van de flipflap deuren, langs de winkel naar het trappenhuis. En daar begint de beklimming. Want Tante woont helemaal bovenin de flat. Ze slaapt vlak onder het dak. Net als Zilvertje. Pas na dertien trappen sta je voor haar deur. Opgewekt begint Zilvertje aan de zware klus. "Tot straks liefje", roept mamma die beneden in de lift stapt. "Sjhtot gstraksj!", hijgt Zilvertje.

Als ze boven komt hoort ze mamma en Tante Trijn met elkaar praten. De voordeur staat open. "Joehoe", roept Tante Trijn wanneer het in de gang 'sjok, sjok, sjok' klinkt. "Pfoe hoehalloho", is het antwoord. En daar staat Zilvertje! Middenin de mooie kamer met bijzondere spulletjes. Ze ploft in de roze oude mevrouwenstoel die bij het raam staat. Tante Trijn brengt haar een glaasje koude appelsap. "Je zult wel dorst hebben", zegt ze,

terwijl ze Zilvertje in haar nek kriebelt. “Ja echt wel”, zucht Zilvertje. Ze geeft het bosje koolzaad aan Tante Trijn.

“Wat een mooi glas tante Trijn. Dat is Alfred Jodocus Kwak. Die ken ik van de televisie.” Zilvertje bekijkt het glas van alle kanten. Marne Mosterd Groningen staat er op. Langzaam spreekt ze de woorden uit. “Mar-ne. Mos-terd. Hûh? Waarom staat er mosterd op?” “Er heeft mosterd in gezeten”, zegt tante Trijn. “Gisteren heb ik het laatste beetje op mijn gebakken eitje gesmeerd. Toen was het glas leeg en heb ik het afgewassen.” “Ik wil ook wel zo’n glas van Alfred Jodocus Kwak tante Trijn”, zegt Zilvertje. “Die is heel grappig. Maar mosterd vind ik ieuw.” Ze trekt een vies gezicht. Dan beginnen haar ogen te glinsteren. “Ik weet een hele goeie vraag. Hoe wordt mosterd gemaakt?”

“Tsja, hoe zat het ook al weer?” Tante Trijn denkt even na. Dan bemoeit de freule zich er mee. “Mosterd wordt gemaakt van water, azijn, zout en kruiden”, zegt ze. “En van mosterdzaad natuurlijk.” “En hoe wordt mosterdzaad gemaakt?”, vraagt Zilvertje. “Van mosterdbloemen. Van heel veel mosterdbloemen.” Zilvertje springt van haar stoel. “Oh, ik hou van roze bloemen.” Tante Trijn schudt haar hoofd. “Mosterdbloemen zijn niet roze, maar geel. Toen ik klein was”, zegt ze, “werd hier in de buurt veel mosterdzaad verbouwd. In de zomer zag je overal gele velden. Velden met mosterdbloemen. En als de mosterdzaadjes rijp waren, werden ze naar de molen gebracht om te worden gemalen.”

Tante Trijn is even stil. Je ziet dat ze in haar geheugen graaft. “Eigenlijk lijken mosterdbloempjes op de bloemen die jij voor mij hebt meegenomen”, zegt ze. Ze kijkt triomfantelijk. Zilvertje moet er om lachen. “Dat is toevallig. Kun je koolzaad eten?” “Nee” tante Trijn grinnikt, “die zaadjes zijn niet lekker hoor.” “Wat wordt er dan van koolzaad gemaakt?” “Olie”, zegt tante Trijn. “Vroeger gebruikten we koolzaadolie voor de lampen. Koolzaadolie brandt heel goed. De lampen staken we aan met een lucifer. Zo hadden we licht als het donker werd.”

“Nu heb ik echt een hele goeie vraag tante Trijn”, zegt Zilvertje trots. “Hoe wordt koolzaadolie gemaakt?” “Tsja, met machines denk ik.” De freule knikt, “ja persmachines. Maar vroeger had je die natuurlijk niet tante Trijn”, zegt Zilvertje’s moeder. “Toch?” Ze kijkt de oude vrouw vragend aan. “Nee.” Tante Trijn schudt haar hoofd. “Vroeger brachten boeren hun koolzaad naar de olieslager.” “Hûh, naar de slager? Da’s gek!”, zegt Zilvertje verbaasd. Ja, ook tante Trijn vindt olieslager nu best een raar woord. Maar in haar jeugd klonk het heel normaal. Het koolzaad werd geperst in een molen. En mannen die in zo’n molen werkten noemde je olieslagers. “Ik weet nog dat aan het Boterdiep in Uithuizen een oliemolen stond”, zegt tante Trijn. “Net als in Zandweer.”

“Wacht!” Tante Trijn’s ogen lichten op. Ze loopt naar het lepelrekje dat aan de muur hangt. Als ze terugkomt heeft ze een van de lepeltjes in haar hand. Een grote, donkergrijze. Met een ronde bovenkant. “Wat een gekke lepel giechelt Zilvertje. Daar kun je toch niet mee eten?” “O jawel hoor”, zegt tante Trijn. “Mijn oma heeft daar heel vaak mee gegeten.” Zilvertje kan het bijna niet geloven. “Dan had ze een grote mond”, denk ik. Tante Trijn lacht. “Nou dat valt wel mee. Als klein meisje at ik ook met deze lepel.” “Echt?” “Ja”, zegt tante Trijn. “Als ik bij mijn opa en oma was. En weet je wat ik dan kreeg?” Zilvertje probeert het antwoord te raden. “Appelmoes?” “Nee.” “IJs? Eh eh.” Tante Trijn schudt haar hoofd. “Dubbelvla?” “Mis! Twaibak”, roept tante Trijn uit. Freule van Hopjes tot

Kekaigies fronst haar wenkbrauwen. “Twaibak? Ik lust ook wel twaibak hoor”, zegt Zilvertje terwijl ze tante Trijn vragend aankijkt. “Mag dat?”

De gastvrouw pakt een pen en een papiertje. Ze doet net of ze in een restaurant werkt. “Een portie twaibak voor mevrouw?” Zilvertje knikt. “Alstublieft.” Dan stelt ze dezelfde vraag aan de freule. “Ook een kommetje twaibak voor u?” “Vooruit dan maar”, zegt de mamma van Zilvertje met lichte tegenzin. Tante Trijn schrijft op: twee keer twaibak, tafel een. Als ze klaar is loopt ze naar de keuken om de bestelling klaar te maken. Even later is ze terug. Met een dienblad. Er twee grote bruine kommen. Een voor de freule. En een voor Zilvertje. Er zit melk in. Melk met grote bruine brokken. Met haar vingers haalt Zilvertje een brok uit de kom. Ze steekt hem voorzichtig in haar mond. “Maar dat is beschuit! Twaibak is gewoon melk met beschuit!” Tante Trijn knikt.

“Mag ik ook een hapje?” Tante Trijn doet de tinnen lepel in Zilvertjes kom en steekt hem in haar mond. : Mmmm”, zucht ze, “lekker zeg.” Zilvertje kan zich er weinig bij voorstellen. Zo lekker is twaibak nou ook weer niet. “Er zit niet eens suiker in.” “Nou ik vind het heerlijk”, zegt tante Trijn. “Het is net of ik weer op de boerderij van mijn opa en oma ben. Een keer per jaar aten we buiten op het erf. Met een hele grote groep mensen. Het dorsmaal noemde je dat.” “Gingen jullie barbecuen?”, vraagt Zilvertje. “Of picknicken?” “Nou daar leek het wel een heel klein beetje op”, zegt tante Trijn. “Het was een feestmaaltijd. De hele dag hadden we hard op het land gewerkt. En ‘s avonds werd gevierd dat we klaar waren met het dorsen van het koolzaad.” “Ik heb ook koolzaad meegenomen tante Trijn”, roept Zilvertje. “Dat is grappig!”

“En wat deed je op de barbecue?” Het water loopt Zilvertje in de mond. “Mmmm, groentespiesjes met chilisaus! En een cornetto als toetje. Hadden jouw opa en oma dat ook tante Trijn?” “Nee. Ze hadden geen barbecue. En chilisaus en ijsjes kenden ze nog niet. Wij aten andere spannende dingen.” “Wat dan?” “Nou, schenk bijvoorbeeld. Enne, klont met stroopsaus. Uit een zakje. En aardappels met mosterdstip natuurlijk.” “Hé mosterd! Net als in mijn Alfred Jodocus Kwakglas heeft gezeten.” Zilvertje is blij dat ze toch nog iets herkent.

“Zeg Zilvertje”, fluistert tante Trijn, “kom je mee naar de keuken? Dan gaan we je moeder verrassen.” Tante Trijn sloft naar de keuken. Met het bosje koolzaad in haar hand. Zilvertje sluipt er op haar tenen achteraan. “Even wachten Zilvertje”, zegt Tante Trijn als ze in de keuken zijn. “Ik heb nog twee dekens nodig. Die liggen in de slaapkamer.” Ze komt terug met dekens en een bosje droogbloemen. De bloemen zijn voor Zilvertje. Het koolzaad houdt ze zelf. “Ga maar op de grond liggen”, zegt tante Trijn. Ze gooit de gele deken over Zilvertje heen. Tante Trijn gaat op haar knieën zitten. Onder de blauwe deken. Nu staan er twee bulten in de keuken. Een gele en een blauwe. “Wat gaan we nu doen?” vraagt Zilvertje met een zacht stemmetje. “We zijn koolzaadhaasjes”, zegt tante Trijn. “Eerst kruipen we onder de deken naar de kamer toe. En als we bij je moeder zijn komen we plotseling onder de deken vandaan.” “En dan?” “Dan geven we het bosje bloemen aan je moeder.” “Hûh? Maar...”

“Kom we gaan”, zegt tante Trijn. Knietje voor knietje kruipt ze naar de kamer. Zilvertje hobbelt achter haar aan. Ook op haar knieën. Als ze bij de freule zijn, komen ze tevoorschijn. Zoals afgesproken. De mamma van Zilvertje schatert het uit. “Wat is dit voor

een rare bedoening tante Trijn!” Ze heeft tranen in haar ogen van het lachen. “Wij zijn konijnen”, zegt Zilvertje. “Nee haasjes”, verbetert tante Trijn. “En deze bloemen zijn voor jou freule. Om ervoor te zorgen dat er volgend jaar ook weer veel koolzaad groeit.” “Nou dank je wel haasjes”, antwoordt ze. “Heel aardig hoor. Maar vertel eens tante Trijn. Ik snap het toch niet helemaal. Waarom doe je nou zo vreemd?” “Dat is niet vreemd. Dat is gewoon”, zegt tante Trijn. “Bij mijn opa en oma was ik vaak de koolzaadhaas. Dan kroop ik aan het eind van een dag dorsen onder het koolzaad vandaan. Met een bosje gras en bloemen in mijn hand. Die gaf ik aan mijn opa. En daarna kreeg ik als beloning klont met stroopsaus. En warme gerookte ham. En aardappelen met mosterd!” vult Zilvertje aan. “En als toet”... “twaibak!” roepen de freule en Zilvertje in koor.

Aan tafel!

Doelgroep

Het project Aan tafel! is bedoeld voor de leerlingen van groep 3 en 4.

Inhoud

Aan tafel! is een lesprogramma over veranderende eet- en voedingsgewoonten door de eeuwen heen. De leerlingen maken kennis met tafelgebruiken uit de riddertijd en de pruikentijd en met de producten die in beide historische periodes verkrijgbaar waren. Ook maken de leerlingen kennis met de effecten van de invoer van kruiden en specerijen uit Oost-Indië op het eetpatroon. Tot slot worden de leerlingen zich bewust van de toename in diversiteit in producten door de eeuwen heen.

De leerlingen bekijken twee gedekte tafels uit verschillende historische perioden, ze luisteren naar een verhaal en ze gaan zelf aan de slag in de keuken waar zij een gerecht bereiden dat al bestaat sinds de riddertijd!

Het project Aan tafel! bestaat uit de volgende materialen:

- Een leskoffer met voorwerpen die nodig zijn om een 15e eeuwse en een 18e eeuwse tafel te dekken.
- Een handleiding voor de leerkracht.

Activiteiten in de school

- Klassikale voorbereiding aan de hand van de leskoffer.
- De leerlingen dekken met de spullen uit de leskoffer een 15e eeuwse tafel en een 18e eeuwse tafel.
- Met van huis meegebrachte materialen stellen zij een 21e eeuwse gedekte tafel samen.

Nadat de voorbereidende lessen op school zijn uitgevoerd brengen de leerlingen een bezoek aan de Oudheidkamer in Uithuizermeeden. Hier maken zij nogmaals, maar uitgebreider, kennis met het tafelen in de 15e en de 18e eeuw en in het heden.

Overige activiteiten

- Om het project verder uit te breiden kan er een bezoek gebracht worden aan een molen en/of een warme bakker.

Erfgoededucatie

De Oudheidkamer Uithuizermeeden beschikt onder andere over een collectie van voorwerpen binnen de context 'wonen', een onderwerp dat dichtbij de

belevingswereld van jonge kinderen staat. Binnen het onderwerp 'wonen' vallen de voorwerpen die te maken hebben met eetcultuur en tafelgebruiken. Onderwerpen waar alle kinderen zich iets bij voor kunnen stellen. De toegankelijkheid van de collectie en het feit dat de leerlingen daadwerkelijk aan het werk mogen met de voorwerpen, maakt het project van de Oudheidkamer Uithuizermeeden zeer geschikt voor leerlingen uit het primair onderwijs.

Inbreng ouders

Er zijn twee extra begeleiders nodig tijdens het bezoek aan de Oudheidkamer.

ICT gebruik

Op de computer of het digibord kunnen de leerlingen kijken naar een filmpje dat is gemaakt door D.J. van der Ven over de koolzaadoogst in 't Zandt. De beelden dateren uit 1926. <http://www.geschiedenis24.nl/speler.program.7172234.html>

Praktische informatie

Tijdsduur: het programma in de Oudheidkamer duurt twee uur. De voorbereidende lessen op school kosten maximaal 2 uur. Het programma kan desgewenst uitgebreid worden tot een project aan de hand van het bijgeleverde boekje.

Thema: eten en voedsel door de eeuwen heen.

Kerdoelen: 51, 52

Periode: gedurende het hele jaar.

Aandachtspunten: de voorbereidende lessen op school zijn nodig voor het bezoek aan de Oudheidkamer.

Bijzonderheden: de leerlingen mogen verkleed als ridder of jonkvrouw naar de Oudheidkamer komen.

Aanvragen: het lesmateriaal is aan te vragen bij de Oudheidkamer in Uithuizermeeden. De leskoffer wordt, na overleg, door een medewerker van de Oudheidkamer naar de school gebracht.

Contact: Oudheidkamer Uithuizermeeden, 0595-412178, oudheidkamer@ziggo.nl

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Snoeppot

Zilvertje: 7 jaar

Tante Trijn: 96 jaar

Dit is Zilvertje. Zilvertje van Hopjes tot Kekaigies. Zilvertje is zeven jaar. Ze woont in een rood huis. Midden in een groen weiland. Op een hoge bult van klei. De wierde van Zilvertje. Het is dicht bij jou in de buurt. Als je de windwijzer op de kerk was, zou je zo naar haar kunnen zwaaien. Als Zilvertje vanuit haar rode huis naar buiten kijkt ziet ze lucht. Lichtblauwe lucht. Felblauwe lucht. Op sommige dagen kleurt de lucht grijs. En 's avonds wordt de hemel zo zwart als modder. Zilvertje heeft al veel soorten lucht gezien. Het meest houdt ze van schapenlucht. Dat is wanneer er heel veel kleine witte wolkjes zijn.

Zilvertje slaapt op zolder. Het is de spannendste kamer van het hele huis. Om er te komen moet Zilvertje wel vier verschillende trappen op. Een grote brede. Een lange met veel bochten. Een korte met kleine treden. En een steile zoldertrap. En als ze dan eindelijk boven is kan ze de wind hard horen loeien. En bijna het einde van de wereld zien. Door haar zolderraam ziet Zilvertje de Toppertjesflat. In werkelijkheid is het een heel hoog gebouw, maar vanuit haar kamer lijkt het bouwwerk niet groter dan een potlood. Of een fluitje. In de flat wonen allemaal oude mensen. Sommige zijn een beetje oud. En anderen zijn héél oud. Wel 96 jaar, net zoals tante Trijn.

Tante Trijn en Zilvertje zijn geen familie van elkaar. Zilvertje noemt haar tante omdat haar mamma dat ook doet. Het klinkt zo leuk: Tante Trijn. En het is een beetje mal om een oude mevrouw alleen Trijn te noemen. Ook al heet ze zo. Kan een oude tante je vriendin zijn? Zilvertje vindt van wel. En daarom gaat ze morgen weer eens bij haar op visite. De volgende dag is het prachtig weer. Door de felle zon lijkt het graan dat bijna rijp is geel. En de weilanden wel tien keer zo groen. Zilvertje en mamma stappen in de auto. Het is een half uurtje rijden naar Tante Trijn. Samen kronkelen ze door het landschap. Langs maren en over kleine bruggetjes. Zilvertje wordt een beetje misselijk van de bochten en de hobbels. Gelukkig is het laatste stuk een rechte weg. En dan stoppen ze op een grote parkeerplaats. Vlak voor de hoge Toppertjesflat.

Nadat ze uit de auto is gestapt holt Zilvertje naar binnen. Van de flipflap deuren, langs de winkel naar het trappenhuis. En daar begint de beklimming. Want Tante woont helemaal bovenin de flat. Ze slaapt vlak onder het dak. Net als Zilvertje. Pas na dertien trappen sta je voor haar deur. Opgewekt begint Zilvertje aan de zware klus. "Tot straks liefje", roept mamma die beneden in de lift stapt. "Sjhtot gstraksj!", hijgt Zilvertje.

Als ze boven komt hoort ze mamma en Tante Trijn met elkaar praten. De voordeur staat open. "Joehoe!", roept Tante Trijn wanneer het in de gang 'sjok, sjok, sjok' klinkt. "Pfoe hoehalloho", is het antwoord. En daar staat Zilvertje! Middenin de mooie kamer met bijzondere spulletjes. Ze ploft in de roze oude mevrouwenstoel die bij het raam staat.

Tante Trijn brengt haar een glaasje koude grenadine in een gezellig bloemetjesglas.

“Wil je er ook een zuurtje bij?” Zilvertje kijkt verbaasd. Ze heeft geen idee wat er wordt bedoeld. Een koekje lust ze best. Maar augurken of zure uitjes? “Nee, bedankt”, zegt Zilvertje netjes terwijl ze haar hoofd schudt. Dat antwoord had Tante Trijn niet verwacht. Ze draait zich om, loopt naar de keuken en komt terug met een glazen pot. Hij is zwaar en groot en zit vol snoepjes. “Lekker, snoepjes!”, gilt Zilvertje. Met uitgestrekte armen rent ze op het snoepgoed af. Tante Trijn doet snel een stap opzij. “Voilà! Zuurtjes voor mevrouw Zoetekauw.” Met een plof zet ze de pot op tafel. Zilvertje komt er bij staan. Haar handen houdt ze verwachtingsvol in een kommetje.

“Oh tante Trijn, ijsbonbons!” roept de freule verrukt. “Echt iets van vroeger. Wat was ik daar dol op.” De mamma van Zilvertje pakt de pot en schuift hem naar zich toe. Nog voor Tante Trijn iets heeft kunnen zeggen graait ze een hand vol snoepjes uit de pot. Rode, witte, groene en gele pakketjes vallen op het tafelkleed. Het lijken wel mini cadeautjes. Ze pakt de bonbons zorgvuldig uit en legt ze op tafel. De gekleurde wikkels houdt ze in haar hand. Pas als ze goed heeft gekeken komen de papiertjes op tafel terecht. Af en toe verdwijnt er een snoepje in haar mond. Je kunt zien dat ze nadenkt. “Mag ik ook een?” vraagt Zilvertje. Maar haar moeder hoort haar niet.

“Zijn ze héél koud, die ijsbonbons?” Tante Trijn grinnikt. “Nee, helemaal niet. Het zijn gewoon snoepjes. Om op te zuigen.” “Zit er dan ijs aan de binnenkant?” Tante Trijn schudt haar hoofd. Zilvertje trekt haar wenkbrauwen op. Zuurtjes die zoet zijn. Ijsbonbons zonder ijs. En haar moeder doet ook al zo vreemd. “Waarom heeft jouw snoep zulke rare namen?” Tante Trijn denkt even na. “Ijsbonbons heten nu eenmaal ijsbonbons. En alle snoepjes noem ik zuurtjes. Net als oom Abraham.” “Abraham?” “Toen ik klein was woonde oom Abraham bij ons in de straat. Hij had een winkeltje. Daar verkocht hij snoep en andere dingen. Deze stopfles stond bij hem op de toonbank.” Ze wijst naar de glazen pot waar de freule weer een ijsbonbon uit vist. “Weet je wat er in zat?” Zilvertje heeft geen idee.

“Ulevellen!” Zilvertje trekt een vies gezicht. “Brrr, dat klinkt griezelig.”

“Soms deden we snoepwedstrijdjes”, zegt Tante Trijn ontdeugend. “Dan keken we wie de meeste ulevellen in de mond kon stoppen. Jij mag raden hoeveel er in mijn mond pasten.” Zilvertje moet er niet aan denken. “Een hele mond vol uilenvelletjes. Ieuw, ze wordt al misselijk bij de gedachte.” Tante Trijn wacht op een antwoord. “Nou, wat denk je?” “Kweenie.” Zilvertje weet het echt niet. “Twintig!” Er verschijnen glimmertjes in de ogen van de oude mevrouw. “Vijf meer dan Annie en Aafien. Knap hè?” Zilvertje knikt.

“En toen heb ik ze allemaal uitgespuugd.” “Je moest natuurlijk overgeven van die vieze velletjes:”, zegt Zilvertje. “Nee mallerd. Ik vond de ulevellen lekker. Maar met zo’n volle mond kon ik niet goed praten.” “Hoe smaakt zo’n velletje dan?” “Heel lekker zoet en een beetje zuur. Zoals ijsbonbons.” “O ja”, Zilvertje begrijpt het. “Ulevellen waren zuurtjes.” “Maar”, zegt tante Trijn, “de ulevellen van oom Abraham waren een beetje bijzonder. Ze smaakten óók naar petroleum.” “Petroleum?” Dat woord kent Zilvertje niet. “Petroleum is een soort benzine. Oom Abraham verkocht het in de winkel. Mensen deden het in een petroleumstel. Toen er nog geen gasfornuizen waren, werd daar eten op gekookt.” “Ulevellen met petroleum. Dat is toch vies.” Tante Trijn knikt. “Een beetje.”

“Wat denken jullie?” vraagt tante Trijn ondeugend. “Hoeveel ijsbonbons passen er in mijn mond?” “Twintig”, roept Zilvertje. “Tien”, mompelt de freule. Ze steekt haar gerimpelde hand uit en grist een paar snoepjes bij de freule weg. “Tatarata. Daar gaat ie! Een, twee, drie. Vijf. Wes. Zoen.” Zilvertje lacht zich een krikje. Die gekke tante Trijn. Fien. Tante Trijn pakt nog een handje ijsbonbons. “Zwolf. Wijfzien. Oechjien.” Dan slaat ze haar hand voor de mond en schuifelt naar de keuken. Zo vlug als ze kan. De freule en Zilvertje horen de prullenbak opengaan. En, tik, tik, tik. Eén voor één komen de ijsbonbonnetjes op de bodem neer.

Met gebogen hoofd komt ze de kamer binnenlopen. “Ik dacht dat ik een grote mond had”, zegt ze teleurgesteld. “Nee dat ben ik”, gilt Zilvertje. En dat klopt. Want Zilvertje kan heel brutaal zijn. ‘Houd jij eens even je grote mond’, zegt haar moeder dan. “Nee hoor”, zegt de freule. “Mijn mond is het grootst.” En dat klopt, want daarin zijn vandaag al meer dan twintig snoepjes verdwenen. “Weet je”, fluistert tante Trijn beteuterd, “volgens mij zijn mijn ogen groter dan mijn mond.” “Wat bedoel je daar nou weer mee”, vraagt Zilvertje. “Het is een spreekwoord”, zegt tante Trijn. “Dat zei oom Abraham tegen mij als ik meer snoep wilde kopen dan er in mijn buik paste. Straks krijg je nog buikpijn”, zei hij dan.

“Hé dat is grappig”, zegt de freule. “Dat spreekwoord stond ook op een van mijn wikkels!” “En luister, hier heb ik er nog één. Beter een vogel in de hand.... Dan tien in de lucht”, roept tante Trijn. “En deze dan...Beter een schat van ere... dan van goud!” Tante Trijn heeft hem al weer geraden. Nu pakt tante Trijn een briefje. Ze leest voor “Wie zijn billen brandt ...” De freule weet het antwoord. “Moet op de blaren zitten!” Ze voelt dat het spreekwoord gelijk heeft. Want van al dat snoepen heeft ze een zere buik gekregen.

“Ik hou niet van ijsbonbons”, zegt Zilvertje ontevreden. Ze vindt het helemaal niet leuk dat mamma zo’n lol heeft met tante Trijn. “Maar oom Abraham had nog veel meer lekkers hoor: , zegt tante. Ze strijkt Zilvertje door haar haren. : Stroopsoldaatjes, ouwel, boterbrokken, zoethout, boterbabbelaars, pijpkaneeel, hopjes...en kekaigies.” “Jek”. Zilvertje haalt haar neus op. “Met petroleum zeker. Ik vind draculatanden veel lekkerder. En smarties. En snoepkettingen. Verkocht oom Abraham die ook?” “Nee”, zegt tante Trijn. “Maar in de winkel beneden wel. Ga je mee?” En daar gaan ze. Op weg naar het lekkerste snoep van Eemsmond.

Een Blik in de Winkel van Sinkel

Doelgroep

Het project Een blik in de Winkel van Sinkel is bedoeld voor de leerlingen van de groepen 3 en 4.

Inhoud

Een Blik in de Winkel van Sinkel is een erfgoedproject over de winkels van toen en nu en de wereld om ons heen. Samen met de museummedewerker kijken de leerlingen rond in het museum. Ze benoemen de voorwerpen die ze tegenkomen en herkennen.

De leerlingen krijgen een beeld van de inrichting van een winkel van vroeger en ze zien hoe de boodschappen er in de winkel van lang geleden uitzagen. Speciale aandacht is er voor de verschillende verpakkingen van de producten die er toen heel anders uitzagen dan nu.

Aan de orde komen de verschillen tussen de kruidenier van vroeger en de zelfbedieningswinkel van nu. De leerlingen denken na over de functie van een aantal apparaten die we in de winkel tegenkomen en..... proberen er zelf mee te werken.

Het pakket Een Blik in de Winkel van Sinkel bestaat uit:

- Een lesbrief met voorbereidend lesmateriaal
- Een filmpje uit de Schooltv-beeldbank, 'De Kruidenier'
- Een bezoek aan Het Behouden Blik
- Verwerkingslessen

Activiteiten in de school

- De leerlingen bekijken in de klas het filmpje 'kruidenier' uit de Schooltv-beeldbank.
- Leerlingen nemen spullen van vroeger mee naar school om erover te vertellen.

Erfgoededucatie

Leerlingen vergelijken de zelfbedieningswinkel van nu met de kruidenierswinkel van vroeger. Ze leren verschillen zien en benoemen, waardoor een eerste stap richting historisch besef kan worden gemaakt. Daarnaast komen de leerlingen in aanraking met concreet materiaal uit vroeger tijden waardoor het verleden tot leven komt.

Inbreng ouders

Ouderhulp is nodig bij de excursie. (Vervoer).

Ouders of (groot)ouders hebben misschien zelf nog oude blikken of verpakkingsmaterialen die tentoongesteld kunnen worden op school.

ICT gebruik

De leerlingen bekijken via de computer of het digibord een filmpje over de kruidenier.

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20081231_kruidenier01

Praktische informatie

Tijdsduur: ongeveer drie uur, inclusief bezoek aan het museum.

Thema: boodschappen doen, vroeger en nu.

Kerdoelen: 12, 51

Periode: gedurende het hele jaar.

Kosten: geen, vrije bijdrage in het Onderhoudsblik.

Aanvragen: het lespakket Een Blik in de Winkel van Sinkel kan aangevraagd worden bij Het Behouden Blik.

Contact: Het Behouden Blik, Carin van de Wal, 0595-413999, info@blik99.nl, www.hetbehoudenblik.nl

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Merklap

Zilvertje: 8 jaar

Tante Trijn: 97 jaar

Dit is Zilvertje. Zilvertje van Hopjes tot Kekaigies. Zilvertje is acht jaar. Ze woont in een rood huis. Midden in een groen weiland. Op een hoge bult van klei. De wierde van Zilvertje. Het is dicht bij jou in de buurt. Als je de windwijzer op de kerk was, zou je zo naar haar kunnen zwaaien. Als Zilvertje vanuit haar rode huis naar buiten kijkt ziet ze lucht. Lichtblauwe lucht. Felblauwe lucht. Op sommige dagen kleurt de lucht grijs. En 's avonds wordt de hemel zo zwart als modder. Zilvertje heeft al veel soorten lucht gezien. Het meest houdt ze van schapenlucht. Dat is wanneer er heel veel kleine witte wolkjes zijn.

Zilvertje slaapt op zolder. Het is de spannendste kamer van het hele huis. Om er te komen moet Zilvertje wel vier verschillende trappen op. Een grote brede. Een lange met veel bochten. Een korte met kleine treden. En een steile zoldertrap. En als ze dan eindelijk boven is kan ze de wind hard horen loeien. En bijna het einde van de wereld zien. Door haar zolderraam ziet Zilvertje de Toppertjesflat. In werkelijkheid is het een heel hoog gebouw, maar vanuit haar kamer lijkt het bouwwerk niet groter dan een potlood. Of een fluitje. In de flat wonen allemaal oude mensen. Sommige zijn een beetje oud. En anderen zijn héél oud. Wel 97 jaar, net zoals tante Trijn.

Tante Trijn en Zilvertje zijn geen familie van elkaar. Zilvertje noemt haar tante omdat haar mamma dat ook doet. Het klinkt zo leuk: Tante Trijn. En het is een beetje mal om een oude mevrouw alleen Trijn te noemen. Ook al heet ze zo. Kan een oude tante je vriendin zijn? Zilvertje vindt van wel. En daarom gaat ze morgen weer eens bij haar op visite.

De volgende dag is het prachtig weer. Door de zon zijn de weilanden wel tien keer zo groen. En lijken de bloemen van de Japanse kers nog rozer dan Zilvertje's pet. "Mam", vraagt Zilvertje, "mag ik een paar takken mee?" "Ja hoor." Haar moeder loopt naar binnen en komt terug met een mesje. Ze snijdt drie mooie takken van de boom. Dan stappen ze in de auto. Zilvertje draagt een roze pet. Haar mamma een rode, tegen de zon. Ze lijken net twee autocoueurs. Samen kronkelen ze door het landschap. Langs maren en over kleine bruggetjes. Zilvertje wordt een beetje misselijk van de bochten en de hobbels. Gelukkig is het laatste stuk een rechte weg. Na een half uur stoppen ze op een grote parkeerplaats. Vlak voor de hoge Toppertjesflat.

Nadat ze uit de auto is gestapt holt Zilvertje naar binnen. Van de flipflap deuren, langs de winkel naar het trappenhuis. En daar begint de beklimming. Want Tante Trijn woont helemaal bovenin de flat. Ze slaapt vlak onder het dak. Net als Zilvertje. Pas na twaalf trappen sta je voor haar deur. Opgewekt begint Zilvertje aan de zware klus. "Tot straks liefje!", roept mamma die beneden in de lift stapt. "Sjhtot gstraksj!", hijgt Zilvertje.

Als ze boven komt hoort ze mamma en Tante Trijn met elkaar praten. De voordeur staat open. "Joehoe!", roept Tante Trijn wanneer het in de gang sjok, sjok, sjok klinkt. "Pfoe hoehalloho", is het antwoord. En daar staat Zilvertje! Middenin de mooie kamer met

bijzondere spulletjes. Ze ploft in de roze oude mevrouwenstoel die bij het raam staat. Tante Trijn brengt haar een glaasje druivensap. “Je zult wel dorst hebben!” “Ja echt wel”, zucht Zilverkje. Ze geeft de takken van de Japanse kers aan Tante Trijn. “Wat een beeldschone bloemen Zilver! En wat zijn ze mooi roze. Net als die hippe pet van je.” Ze beweegt de klep van Zilverkje’s pet op en neer. Dan kijkt ze naar de freule. “Nou zeg. Jij hebt ook al zo’n bijzondere pet op. Jullie lijken wel lid van de pettenbrigade.” Zilverkje en haar mamma kijken elkaar aan en schieten in de lach. De pettenbrigade! Die gekke Tante Trijn weet natuurlijk niet dat zo’n pet heel chill en in de mode is.

“Droeg jij vroeger nooit een pet?” Zilverkje kijkt tante Trijn onderzoekend aan. De oude dame begint te giechelen. “Een pet? Ik ben toch een meisje! In mijn jeugd droegen alleen jongens een pet.” “Hoe zo?”, vraagt Zilverkje verbaasd. “Verkochten ze alleen maar baseballcaps ofzo” Ze moet denken aan jongens in haar klas. Stef draagt vaak een pet met een grommende tijger erop. En op de cap van Bram staat de naam van een bekende honkbalclub. Tante Trijn schudt haar hoofd. “Die moderne Amerikaanse petten bestonden toen nog niet. Toen ik klein was leken jongens op Kruimeltje en Pietje Bell. Ze droegen een pet met een grote klep. Allemaal.” “Weet je”, zegt Zilverkje, “Stef wordt heel kwaad als juf zegt dat hij zijn pet af moet zetten. Laatst gooide hij zelfs een gummetje naar het bord. Uit bozigheid. En toen stuurde juf hem naar de gang.” “Nou, mijn meester Hartlief hield ook niet van petten hoor”, zegt tante Trijn. “In de klas deden alle jongens hun pet af. Zo hoorde dat. Anders kreeg je straf, net zoals Stef.”

“Had jij een aardige meester?” Tante Trijn knikt. “Meester Hartlief was heel vriendelijk. Hij maakte vaak grapjes. En hij kon mooi viool spelen.” Zilverkje veert op. “Een meester die viool speelt, dat is bijzonder!” “Nou, in mijn jeugd was dat heel gewoon”, zegt tante Trijn. “Veel hoofdmeesters hadden een viool. Als er gezongen werd, speelden zij de liedjes voor. Maar het had ook een nadeel.” Ze slaat de handen voor haar oren en trekt een wanhopig gezicht. “Als meester zijn viool stemde, kregen wij zere oren.” Zilverkje knikt. Haar buurmeisje zit op net op vioolles. Ze kent dat knarsende geluid maar al te goed.

“Weet je”, zegt Zilverkje trots, “wij hebben net een smartboard in de klas gekregen!” Tante Trijn kijkt haar verbaasd aan. “Een zwart bord? Daar schreef meester Hartlief ook op. Met hele mooie krulletters!” “Ik bedoel een SMART board, zegt Zilverkje geïrriteerd. Geen zwart bord. Het lijkt op een grote platte televisie. Je kunt er filmpjes op laten zien.” “Oh”, nu snapt tante Trijn het. “Nee, zoiets moderns bestond honderd jaar geleden nog niet. De film was een nieuwe uitvinding. En foto’s werden maar heel af en toe gemaakt.” “Oh echt?” Zilverkje kan het zich bijna niet voorstellen. “Dus in jouw klas hingen geen foto’s en posters?” “Dat klopt”, zegt tante Trijn beslist. “Aan de muur hingen grote vertelplaten. Die werden gebruikt bij aardrijkskunde, geschiedenis en biologie.” En hoe zag jouw tafeltje eruit?” “Ik heb een mooi groot vak. Met een speciaal plekje voor mijn roze etui.” “Nou Zilver”, zegt tante Trijn, “wij zaten in schoolbankjes. Onze tafels en stoelen zaten aan elkaar vast.” Zilverkje kijkt bedenkelijk. “Dat lijkt me niet fijn. Dan kun je niet eens met je stoel wippen.” Tante Trijn knikt. “Inderdaad. Bovendien deelde je de schoolbank met een ander kind. Je zat vlak naast elkaar.” “Oh? Dus niet in tafelgroepen?” “Nee, wij konden alleen maar naar het bord kijken. En naar de meester. Maar we hadden wel een eigen vak hoor”, zegt tante Trijn geruststellend. “En een eigen inktpotje. Voor je pen! En een pennenhouder, zodat de kroontjespen niet op de grond rolde!”

“Kijk”, zegt Tante Trijn. Ze wijst naar een wit stukje stof met rode lettertjes. “Dat merklapje heb ik vroeger op school gemaakt.” Zilvertje staat op en pakt het houten lijstje van de muur. Bewonderend kijkt ze naar het priegelwerkje. “Maar dat zijn alle letters van het alfabet.” “En alle cijfers”, vult de freule aan. Tante Trijn knikt. “Inderdaad. En heb je die vlinder gezien? Mooi hè”, zegt ze trots. Zilvertje en haar mamma knikken. “Ik heb het gemaakt tijdens de brei- en borduurles van mevrouw Woldring.” “Maar hoe dan?”, vraagt Zilver. “Nou gewoon, met naald en draad”, zegt tante Trijn, Zilvertje duwt haar neus tegen het glas. Zo kan ze alle kruissteekjes heel goed zien. Wow, wat een klus! “En wat borduurden de jongens?”, vraagt Zilvertje nieuwsgierig. “Vast een zwaard. Of een auto.” Tante Trijn lacht. “De lessen van de handwerkjuf waren alleen voor meisjes. Terwijl wij kousen breiden, speelden de jongens ‘petje stappen’ op het plein. Jongens borduurden en breiden toen nog niet.”

“Wat is petje stappen?” Zilvertje heeft best zin in een spelletje. Tante Trijn strekt haar arm uit. “Geef mij die mooie roze pet maar eens even.” Ze neemt Zilvertje’s pet aan en gooit hem op de grond. Vlak voor haar voeten. “Wat doe je nou!”, roept Zilvertje, straks wordt hij vies. “Dat hoort bij het spel”, zegt tante Trijn. Ze buigt haar knieën en springt over de pet heen. “Gelukt! Nu mag ik nog een keer.” En weer gooit tante Trijn de pet op de grond. Hij valt vlak naast de benen van de freule. Oei, dat wordt lastig. Tante Trijn krabt zich achter de oren. “Ik weet niet of ik daar overheen kan springen.” En inderdaad. Ze springt bovenop de roze pet. “Zo Zilver, nu mag jij!”

Zilvertje pakt haar pet en gooit hem in de lucht. De freule haalt de roze pet van haar hoofd en doet hetzelfde. “Jij mag eerst”, zegt Zilvertje tegen haar moeder. De freule buigt haar knieën, haalt diep adem en maakt een prachtige sprong. Ze landt achter de pet. Maar als ze neerkomt verliest ze haar evenwicht. De zwarte bak waar ze tegenaan kukelt valt om. Er rollen allemaal zwarte steentjes uit. En het gruis dat meekomt maakt het tapijt pikzwart. “O jee, de kolenkit!”, roept Zilvertje’s moeder. “Maar natuurlijk”, zegt tante Trijn. “Dat was ik nog vergeten. Bij ons in de klas stond ook een grote kolenkachel. Die deed meester Hartlief aan als het heel koud was.” “Nou dat was vandaag niet nodig geweest”, zegt de freule. Tante Trijn en Zilvertje knikken instemmend. Want van dat petje stappen hebben ze het alle drie ontzettend warm gekregen!

Op Stap met Jet en Jan

Doelgroep

Het project Op stap met Jet en Jan is bedoeld voor de leerlingen van groep 5 en 6.

Inhoud

In Op stap met Jet en Jan is het verhaal van Jet en Jan de rode draad. Dit verhaal verbindt alledaagse thema's als wonen, werken en naar school gaan op een logische manier met elkaar, het brengt de geschiedenis tot leven en biedt kinderen de mogelijkheid om zich te identificeren met de twee hoofdpersonen.

In de voorbereidingslessen op school krijgen de leerlingen het eerste deel van het verhaal te horen. Op deze manier maken zij kennis met de familie van Jet en Jan en de dagelijkse gang van zaken bij hen thuis.

Bij het bezoek aan het museum worden verschillende aspecten uit het verhaal concreet: de leerlingen zien en gebruiken voorwerpen, die ook in het verhaal van Jet en Jan aan de orde komen.

In de verwerkingslessen op school horen de kinderen het tweede deel van het verhaal. Hierin gaan Jet en Jan naar school en vindt Jet een gulden op straat.

Hoe het verhaal afloopt en wat Jet met de gulden gaat doen mogen de leerlingen zelf bedenken. Door alles wat ze tijdens het project gezien, gehoord en ervaren hebben, weten ze genoeg over het dagelijks leven in 1910 om een mooi eind aan het verhaal te schrijven.

Het pakket Op stap met Jet en Jan bestaat uit:

- Een docentenhandleiding met achtergrondinformatie, voorbereidingslessen en verwerkingslessen.
- Een leskoffer met verschillende materialen waaronder een spel, foto's en een tijdbalk.
- Een bezoek aan Openluchtmuseum Het Hoogeland.

Activiteiten in de school

Voorafgaand aan het museumbezoek wordt er op school gewerkt met de materialen uit de leskoffer.

Erfgoededucatie

Met twintig gebouwen in het hart van Warffum laat Openluchtmuseum Het Hoogeland zien hoe honderd jaar geleden op het platteland werd gewoond en gewerkt. Als je

rondkijkt in de woonkamer, de slaapkamer of de werkplaats is het, door de gedetailleerde inrichting van de huizen, net of de bewoners even weg zijn.

Het museum geeft een natuurgetrouwe blik op de dorpssamenleving van honderd jaar geleden: de woning van een dagloner, de werkplaats van een schilder, een schoolgebouw en een café. Daarnaast zijn er ook nog een slagerij, een smederij, een drukkerij, een woonwagen, een burgermanswoning, de huizen van de veearts en de koster, een gasthuis voor oude vrouwen en een schipperswoning.

Op stap met Jet en Jan geeft kinderen uit groep 5 en 6 van de basisschool een beeld van het dagelijks leven rond 1910 in een dorp in Noord-Groningen. Ze herbeleven de dagelijkse bezigheden van hun leeftijdsgenootjes van honderd jaar geleden. Geschiedenis van hun eigen omgeving komt voor de leerlingen tot leven.

Inbreng ouders

Begeleiding van de groepjes tijdens het museumbezoek.

ICT gebruik

Geen.

Praktische informatie

Tijdsduur: voorbereiding op school 2 uur, museumbezoek 90 minuten, verwerking op school 2 uur.

Thema: wonen, werken en leven.

Kerdoelen: 51, 52

Periode: van april tot november.

Aanvragen: De leskoffer met alle bijbehorende materialen kan op afspraak worden opgehaald bij het museum.

Contact museum: Openluchtmuseum Het Hoogeland, 0590-422233,
kantoor@hethoogeland.com, www.hethoogeland.com

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Vogelkooi

Zilvertje: 9 jaar

Tante Trijn: 98 jaar

Aan de bovenste bovenkant van Nederland. Daar waar de klei langzaam verandert in zee. Waar de wind vaak hard waait en een beetje zout is. Daar ligt een bijzonder stukje land. Je vindt er akkers en weilanden. Sloten en maren. Bruggen en hoogholtjes. Dijken en bulten die je wierden noemt. En, veel mooie dorpen met nog meer prachtige oude gebouwen. Het heet Eemsmond. De gemeente Eemsmond. En weet je wat het meest bijzonder is? Jij woont er!

Maar er is nog iets....

Midden in Eemsmond staat een groot gebouw. Een flat met veel verdiepingen. Het gebouw is zo hoog dat het dak af en toe de wolken raakt. Eemsmonders noemen het de Toppertjesflat. Omdat er mensen wonen die het gelukt is om heel oud te worden. Dat is knap. Omdat er mensen wonen die over vroeger vertellen. Dat is nog knapper. Omdat er mensen wonen die spannende verhalen over héél lang geleden vertellen. En dat is het allerknappst. De meeste flatbewoners kennen Eemsmond op hun duimpje. Ze wonen er al hun hele lange leven. Ze kropen er als baby rond. Speelden er als kleuter. Gingen er naar school. Blevén er werken. Trouwden en kregen er kinderen. Totdat ze zo ontzettend oud werden dat ze naar de Toppertjesflat verhuisden.

Tante Trijn woont ook in de Toppertjesflat. Ze woont helemaal bovenin. Boven haar kamer begint de hemel. Soms slaapt ze in de wolken. Maar vaker ziet ze vanuit haar raam een blauwe lucht waarin af en toe een meeuw zweeft. Of een zwaluw. Of een groep trekvogels onderweg naar een warmer land. Tante Trijn is de oudste van alle Toppertjes. Achtennegentig jaar is ze. Achtennegentig! Vanzelfsprekend heeft ze daarom recht op de Topkamer: de kamer met het mooiste uitzicht van alle uitzichten. In de Topkamer kun je naar alle kanten kijken. Als ze naar het noorden kijkt ziet ze de Waddenzee. Als ze naar het zuiden kijkt ziet ze de Martinitoren. Als ze naar het oosten kijkt ziet ze Duitsland. En in het westen ziet ze 's avonds de zon ondergaan. Iets wat in haar leven al bijna 36.000 keer is gebeurd.

Niet alleen kent Trijn de gemeente Eemsmond als haar broekzak. Ze zit ook boordevol Eemsmondverhalen. Haar verhalen zijn zelfs spannender dan die van alle Toppertjes bij elkaar. Tenminste wanneer ze niet zijn zoekgeraakt. Ergens in haar hoofd. Tussen het springtouw, de bruine bonen en haar trouwjurk. Of tussen het vergiet, de weckfles en de poëzie-albumversjes. Maar gelukkig is een verhaal nooit onvindbaar. Altijd helpen Tante Trijn's spullen haar herinnering een handje. Want bij elk verhaal hoort een voorwerp. En die voorwerpen hebben een eigen plek in de Topkamer. Ze hangen er aan de muur, liggen onder in een la of staan op het dressoir of de vensterbank.

Als je denkt dat mensen staan te dringen om bij de toppertjes op bezoek te mogen heb je het mis. Eigenlijk is het nooit druk in de flat. Niet bij de entree, op de gang of in de lift. Wel in de rest van de wereld. Als tante Trijn vanuit haar topkamer naar buiten kijkt ziet ze

overall bedrijvigheid. Mensen rennen van hot naar her. Auto's rijden af en aan. En elk kwartier komt er een vliegtuig voorbij. En soms rijdt, loopt of fietst er iemand vanuit die drukte naar de Toppertjesflat.

Een paar keer per jaar komt Zilvertje langs. Ze is Tante Trijn's lievelingsbezoek. Als Zilvertje in de buurt is begint alles te glimmen, zegt tante Trijn altijd. Dan stroomt de lucht vol liedjes. Zilvertje vindt het ook hartstikke leuk in de toppertjesflat. Ze houdt van hoge gebouwen. Ze is dol op verhalen. En ze vindt oude mensen lief, grappig en teutig. Veel bewoners kennen haar inmiddels. Ze komt al zo veel jaren bij ze over de vloer. Ook vandaag gaat Zilvertje bij tante Trijn op visite. Samen met haar moeder, de freule van Hopjes tot Kekaigies. Maar eerst bezoeken ze de dierenwinkel. Want de freule heeft haar dochter twee vogeltjes beloofd. De dierenspeciaalzaak staat boordevol kooitjes en hokjes. Zilvertje ziet jonge konijntjes, ratten met lange staarten en een nest pasgeboren muisjes. "Oh, kijk wat schattig mam!" De freule knikt en loopt verder de winkel in. Zilvertje huppelt haar achterna. Ze stoppen bij de vogelkooitjes en kijken hun ogen uit. Er zijn zo veel soorten vogels. En ze zien er allemaal even prachtig uit. Rijstvogels, zebravinkjes, zilverbekjes. Zilvertje kiest een groene en een blauwe parkiet. En een mooie kooi waar ze samen in kunnen wonen.

"Gaan jullie mee naar tante Trijn?", vraagt Zilvertje als ze weer in de auto zitten. "Doe-doe-doe", brabbelt de blauwe parkiet. "Kloek, kloek, kloek", zegt het groene vogeltje. Door de bochtige weg kan Zilvertje nauwelijks rechtop blijven zitten. De kooi op haar schoot deint van links naar rechts. De twee nieuwe vriendjes hippen en fladderen druk heen en weer. "Hoe zal ik ze noemen?", vraagt ze aan haar moeder die net de parkeerplaats is opgereden. "Pim en Pom", zegt de freule, "is dat niet leuk?" Ze laat de motor afslaan en zet de auto op de handrem. "Of Jip en Janneke?" "Nee mam", zegt Zilvertje ontevreden. "De poezen van Sarah heten ook al Pim en Pom. En Jip en Janneke vind ik saai." "Nou, dan bedenk je toch zelf iets." Ze zwaait de achterdeur open en bevrijdt de drie passagiers.

"Goedemiddag mevrouw Aalfs", roept Zilvertje als ze de hal van de flat binnenloopt. Een mevrouw met grijze krullen en een vriendelijk gezicht steekt haar arm in de lucht. Even verderop kijkt een meneer verdwaasd om zich heen. Hij vraagt de freule of ze hem de weg naar huis kan vertellen. Zilvertje herkent de man. Het is meneer Vedenius. Hij is vijftiennegentig en woont op dezelfde verdieping als tante Trijn. "Kom mor met ons mit heur", zegt de freule terwijl ze hem liefdevol bij de arm neemt. "Wie breng'n jou wel noar hoes!" Samen stappen ze in de lift. Meneer Vedenius kijkt nieuwsgierig naar de vogelkooi die aan Zilvertje's hand bungelt. "Ben dat sieskes?" "Nee", Zilvertje schudt haar hoofd, "dat zijn parkieten."

De lift stopt en de deuren schuiven open. Eerst gaan ze naar de kamer van meneer Vedenius. De oude man glimlacht als hij zijn voordeur herkent. "Zwoar bedankt frauuluu." Zilvertje en de freule zwaaien en lopen door. De voordeur van Tante Trijn staat wagenwijd open. "Hé tante Trijn! Hallo hallo, daar zijn we weer!" roepen Zilver en haar moeder in koor. Net als tante Trijn denkt 'Wat een bekende stemmen', staat het bezoek al voor haar neus. De freule van Hopjes tot Kekaigies. En Zilvertje. Met een grote vogelkooi in haar hand. "Welkom dames en vogels!" Tante Trijn lacht. Van vrolijke visite wordt ze blij. "Thee?" De gasten knikken. Ze schuifelt naar de keuken en zet water op het vuur.

Ondertussen kijkt Zilverkje haar ogen uit. De topkamer is gevuld met zo veel oude spullen. Mooie dingen waarvan sommige minstens zo oud zijn als degene bij wie ze horen. Paraferalia noemt tante Trijn ze. De meeste voorwerpen kent Zilverkje inmiddels wel. Net als de verhalen die er bij horen. Ze loopt rond en ziet de mattenklopper, de meeldoos, de snoeppot.... Tante Trijn komt terug in de woonkamer en zet een dienblad op tafel. Zilverkje en de freule krijgen thee met een koekje. Op een schoteltje liggen appelschijfjes. “Voor de vogels”, zegt tante Trijn, “dat vinden ze lekker.” Ze schuift een paar schijfjes tussen de tralies. “Mijn Fieke was vroeger dol op appel.” “Fieke?” “Ja, toen ik zo oud was als jij had ik ook een vogeltje. Een sijsje. En weet je wat”, zegt de oude dame terwijl ze een huppelsprongetje maakt, “haar kooitje heb ik nog. Een hele mooie. Het staat op de kast in mijn slaapkamer.”

Even later is tante Trijn terug met in haar armen een prachtige vogelkooi. “Nou, is die mooi of niet?” Zilver knikt. Zo eentje had ze ook wel gewild. Maar in de winkel verkochten ze alleen hele gewone kooien. “Hadden ze in jouw dierenwinkel ook zo veel soorten vogels”, vraagt ze nieuwsgierig. “Nee joh”, tante Trijn geeft haar vriendinnetje een por. “Fieke was een wilde sijs. Mijn opa had haar gevangen in het bos van de Menkemaborg. Daar werkte hij als jachtopziener en houtvester.” “Gevangen?” Zilverkje weet niet wat ze hoort. “Jaha”, zegt tante Trijn, “opa ving vaak vogels. Met een lijmsok. Lijsters, leeuweriken, vinken, geelgorzen.” Zilverkje begrijpt het niet. “Deed hij al die vogels in een kooitje?” “Nee hoor, de vogels werden opgegeten.” “Wat”, vraagt Zilverkje verschrikt. “Opgegeten?” “Tsja, vroeger waren vogels een lekkernij. De mensen vonden ze heerlijk. Mijn opa was bijvoorbeeld dol op duivenpastei. Dat aten ze vaak op de Menkemaborg. Als er pastei over was gaf de dienstmeid het aan mijn opa. Zij wist dat het zijn lievelingskostje was.” Zilverkje schrikt zich een hoedje. “Duiven? Atten ze ook duiven?”

“Oh nou snap ik het”, zucht de freule. “Daarom staan er altijd duiventillen bij borgen en grote boerderijen.” “Inderdaad”, zegt tante Trijn. “Wat handig”, roept Zilverkje, “dan hoefden ze ook niet naar de slager!” “Je bedoelt de poelier”, corrigeert de freule. “En niet naar de visboer”, vult tante Trijn aan. : Want op het terrein van de Menkemaborg lagen ook een snoekengat en een visvijver. Een viskenij noemden ze dat.” Ha, Zilverkje ziet het al voor zich. “De borgheer en de borgvrouw op een klapstoel met een hengel in hun hand.” “Gekke Zilver”, giechelt tante Trijn, “dat soort dingen deden de borgbewoners niet. Daar hadden ze personeel voor. Hulpjes zoals de dienstmeid en mijn opa.” “Hielp je opa ook met vissen?” “Soms.” “En deed hij nog meer?” “Ja, hij hield de bossen en landerijen netjes. En hij moest voorkomen dat er konijnen werden gestroopt en vogels werden gevangen door mensen zonder vergunning.”

“Jaja”, Zilverkje denkt even na. “Kun je de Menkemaborg zien vanuit jouw kamer?” “Wel als het zo helder is als vandaag”, zegt tante Trijn en ze neemt Zilverkje mee naar het raam.” Zie je dat groene vierkant in de verte? Dat zijn de eiken die rondom de borg staan. En zie je de Heerdweg die langs de westkant van de Menkemaborg naar de Meedstermaarweg kronkelt? Daar lag heel vroeger de borg Aylbada. En dat dorpje links is Zandeweer. Daar lagen Scheltekema-Nijenstijn, de Klinkenborg en de Onnemaborg.” Zilverkje zet een stap opzij en schuift het gordijn weg om het beter te kunnen zien. “Hé”, het lijkt wel of ze een vogel hoort. Verbaasd kijkt ze om zich heen. Nee, de parkietjes zijn het niet. Die zitten roerloos op hun stokje. Ze fronsen haar voorhoofd. “Wat is dat voor geluid?” Tante Trijn lacht. “Dat is mijn sijsje.” Ze tovert een roze kooitje tevoorschijn dat achter het gordijn

staat. Er zit een vogeltje in dat rondjes draait en tieieieiet-tieteriet-riet-riet zingt. En weer tieieieiet-tieteriet-riet-riet. Pas als tante Trijn het knopje uit doet houdt het gezang op. “Leuk hè!” Tante Trijn kijkt Zilver en de freule triomfantelijk aan. “Als je beweegt begint het te zingen. Ik heb het cadeau gekregen van buurman Vedenius. En weet je hoe ze heet?” Zilvertje haalt haar schouders op. “Sijs?” “Nee, Fieke natuurlijk.” Tante Trijn grinnikt. “Fieke twee”, zegt Zilver, “dat is beter.” “Okay, dan heet ze voortaan Fieke twee. Maar”, zegt Tante Trijn streng, “dan noem jij de parkieten Gerhard en Suzanna.” “Waarom?” “Tsja”, fluistert de oude dame, “dat merk je wel als je op de Menkemaborg bent.” “Afgesproken”, zegt Zilvertje stoer. “De groene is Gerhard en de blauwe is Suzanna. Rare parkietennamen”, denkt Zilver, “maar het zijn vast de enige vogels in Eemsmond die zo heten.”

Terug in de Tijd

Doelgroep

Het programma *Terug in de Tijd* is bedoeld voor de leerlingen van groep 5 en 6.

Inhoud

Terug in de Tijd is een erfgoedproject over het leven in de 18de eeuw op een borg, een buitenhuis in de provincie Groningen. De leerlingen maken kennis met Gerhard en Susanna Alberda, twee kinderen van hun eigen leeftijd die in 1775 woonden op de Menkemaborg.

Leerlingen bezoeken na een introductieles over de borgen in Groningen, de Menkemaborg in Uithuizen, waar zij een audiotour meekrijgen. In deze audiotour worden de kinderen als het ware in de borg rondgeleid door Gerhard Alberda en zijn zusje Susanna. In de audiotour is eveneens een zoekspel opgenomen: aan de kinderen wordt gevraagd te kijken of ze het familiewapen van de familie Alberda in de verschillende kamers kunnen ontdekken.

De bijbehorende cd-rom is ontwikkeld om het bezoek aan de Menkemaborg verder in de klas uit te diepen en te verbreden.

Het pakket bestaat uit:

- Het gebruik van de junior-audiotour tijdens een bezoek aan de Menkemaborg
- een cd-rom met een introductieles, twee interactieve quizen, afbeeldingen van voorwerpen uit de Menkemaborg met achtergrondinformatie, interactieve afbeeldingen van alle kamers, verwerkingsopdrachten voor o.a. taal, aardrijkskunde, techniek en beeldende vorming plus handleiding voor de leerkracht.
- In samenwerking met de muziekschool vindt er een muziekworkshop plaats op school, na het bezoek aan de Menkemaborg.

Activiteiten in de school

- De leerlingen volgen een introductieles over de borgen in Groningen.

Erfgoededucatie

De hoofdpersonen uit de junior audiotour, Gerhard en Susanna Alberda, hebben werkelijk geleefd en gewoond op de Menkemaborg en waren in 1775 resp. 11 en 7 jaar oud. Hun betovergrootvader – Mello Alberda – heeft indertijd de Menkemaborg gekocht. Tijdens het bezoek aan de Menkemaborg ontmoeten de leerlingen eveneens Fieke, een meisje dat werkt in de keuken.

De junior audiotour is met opzet als een soort hoorspel ontwikkeld. Kinderen hebben de tekst ingesproken, waardoor bezoekende kinderen echt het gevoel krijgen met een leeftijdsgenootje op stap te gaan.

Tijdens het bezoek komen de leerlingen door de verhalen van Gerhard, Susanna en Fieke het nodige te weten over bijvoorbeeld de hygiëne in de 18e eeuw, eetgewoonten en de verschillende kansen voor jongens en meisjes, arm en rijk. Door het gebruik van de cd-rom in de klas worden deze onderwerpen verder uitgediept.

Inbreng ouders

Begeleiding van de groepjes tijdens het bezoek aan de Menkemaborg.

ICT-gebruik

Het pakket bestaat uit een cd-rom voor gebruik op de computer of het digibord.

Praktische informatie

Tijdsduur: de totale tijdsinvestering bedraagt minimaal 3 uur, inclusief het bezoek aan de Menkemaborg. Het bezoek aan de Menkemaborg duurt ongeveer 1 uur.

Thema: wonen op een borg.

Kerdoelen: 51, 52, 53

Het pakket sluit qua historische periode aan op het tijdvak 'Pruiken en revoluties', en door de herkomst van veel voorwerpen in de Menkemaborg uit de tijd van de VOC, op het tijdvak 'Ontdekkers en hervormers'.

Periode: een bezoek aan de Menkemaborg kan bijna het gehele jaar plaatsvinden van dinsdag t/m vrijdag. In januari en februari is de borg gesloten.

Aandachtspunten: er zijn op de Menkemaborg 15 audio-apparaatjes beschikbaar. Op elk apparaatje kunnen 2 koptelefoons worden aangesloten. Maximaal kunnen 30 leerlingen hiervan gebruik maken. De leerlingen worden tijdens het bezoek in groepjes van 4 tot 6 leerlingen verdeeld. Per groepje dient er een begeleider aanwezig te zijn.

Aanvragen: de cd-rom kunt u op afspraak afhalen bij de Menkemaborg. U krijgt dan ook de uitleg bij de junior-audiotour. Voor het boeken van de workshop kunt u contact opnemen met Muziekschool Hunsingo, 050-3017760, info@muziekschoolhunsingo.nl.

Contact: Museum Menkemaborg, 0595-431970, info@menkemaborg.nl, www.menkemaborg.nl

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de Jeneverfles

Zilvertje: 10 jaar Tante Trijn: 99 jaar

Aan de bovenste bovenkant van Nederland. Daar waar de klei langzaam verandert in zee. Waar de wind vaak hard waait en een beetje zout is. Daar ligt een bijzonder stukje land. Je vindt er akkers en weilanden. Sloten en maren. Bruggen en hoogholtjes. Dijken en bulten die je wierden noemt. En, veel mooie dorpen met nog meer prachtige oude gebouwen. Het heet Eemsmond. De gemeente Eemsmond. En weet je wat het meest bijzonder is? Jij woont er!

Maar er is nog iets....

Midden in Eemsmond staat een groot gebouw. Een flat met veel verdiepingen. Het gebouw is zo hoog dat het dak af en toe de wolken raakt. Eemsmonders noemen het de Toppertjesflat. Omdat er mensen wonen die het gelukt is om heel oud te worden. Dat is knap. Omdat er mensen wonen die over vroeger vertellen. Dat is nog knapper. Omdat er mensen wonen die spannende verhalen over héél lang geleden vertellen. En dat is het allerknapst.

De meeste flatbewoners kennen Eemsmond op hun duimpje. Ze wonen er al hun hele lange leven. Ze kropen er als baby rond. Speelden er als kleuter. Gingen er naar school. Blevén er werken. Trouwden en kregen er kinderen. Totdat ze zo ontzettend oud werden dat ze naar de Toppertjesflat verhuisden. Tante Trijn woont ook in de Toppertjesflat. Ze woont helemaal bovenin. Boven haar kamer begint de hemel. Soms slaapt ze in de wolken. Maar vaker ziet ze vanuit haar raam een blauwe lucht waarin af en toe een meeuw zweeft. Of een zwaluw. Of een groep trekvogels onderweg naar een warmer land.

Tante Trijn is de oudste van alle Toppertjes. Negenennegentig jaar is ze. Negenennegentig! Vanzelfsprekend heeft ze daarom recht op de Topkamer: de kamer met het mooiste uitzicht van alle uitzichten. In de Topkamer kun je naar alle kanten kijken. Als ze naar het noorden kijkt ziet ze de Waddenzee. Als ze naar het zuiden kijkt ziet ze de Martinitoren. Als ze naar het oosten kijkt ziet ze Duitsland. En in het westen ziet ze 's avonds de zon ondergaan. Iets wat in haar leven al meer dan 36.000 keer is gebeurd.

Niet alleen kent Trijn de gemeente Eemsmond als haar broekzak. Ze zit ook boordevol Eemsmondverhalen. Haar verhalen zijn zelfs spannender dan die van alle Toppertjes bij elkaar. Tenminste wanneer ze niet zijn zoekgeraakt. Ergens in haar hoofd. Tussen het springtouw, de bruine bonen en haar trouwjurk. Of tussen het vergiet, de weckfles en de poëzie-albumversjes. Maar gelukkig is een verhaal nooit onvindbaar. Altijd helpen Tante Trijn's spullen haar herinnering een handje. Want bij elk verhaal hoort een voorwerp. En die voorwerpen hebben een eigen plek in de Topkamer. Ze hangen er aan de muur, liggen onder in een la of staan op het dressoir of de vensterbank.

Als je denkt dat mensen staan te dringen om bij de toppertjes op bezoek te mogen heb je het mis. Eigenlijk is het nooit druk in de flat. Niet bij de entree, op de gang of in de lift.

Wel in de rest van de wereld. Als tante Trijn vanuit haar topkamer naar buiten kijkt ziet ze overal bedrijvigheid. Mensen rennen van hot naar her. Auto's rijden af en aan. En elk kwartier komt er een vliegtuig voorbij. En soms rijdt, loopt of fietst er iemand vanuit die drukte naar de Toppertjesflat.

Een paar keer per jaar komt Zilverkje langs. Ze is Tante Trijn's lievelingsbezoek. Als Zilverkje in de buurt is begint alles te glimmen, zegt tante Trijn altijd. Dan stroomt de lucht vol liedjes. Zilverkje vindt het ook hartstikke leuk in de toppertjesflat. Ze houdt van hoge gebouwen. Ze is dol op verhalen. En ze vindt oude mensen lief, grappig en teutig. Veel bewoners kennen haar inmiddels. Ze komt al zo veel jaren bij ze over de vloer. Eerst met haar moeder freule van Hopjes tot Kekaigies. En nu steeds vaker alleen. Even buurten bij de toppertjes, noemt ze dat.

Vaak brengt Zilverkje's moeder haar met de auto. Maar vandaag is ze voor het eerst op de fiets. Zeven kilometer lang moest ze tegen de wind in trappen. Ze heeft er vermoeide benen en een woeste haardos aan overgehouden. En als ze haar fiets in het rek zet ontdekt ze dat van het fluitenkruid en de boterbloemen die ze onderweg had geplukt, alleen een bosje steeltjes is overgebleven. De gitaar, die ze voor vertrek op haar bagagedrager had vastgeknoopt, heeft de ommelandse reis wel overleefd. "En dat is mazzel", denkt Zilverkje.

"Goedemiddag mevrouw van Dam", roept Zilverkje als ze de hal van de flat binnenloopt. Een grijze mevrouw steekt haar arm in de lucht. Even verderop heeft iemand z'n zakdoek laten vallen. Het lukt de eigenaar niet om het doekje van de grond te rapen. "Wacht", ik help u wel. De bejaarde man kijkt verbaasd omhoog. "Hé Zilverkje", zegt hij met een glimlach, "jij ook weer hier?" "Ja, ik kom even buurten meneer Dertien." Samen stappen ze in de lift. Meneer Dertien veegt zijn mond af en stopt de zakdoek terug in zijn broekzak. Nieuwsgierig kijkt hij naar de gitaar op Zilverkjes rug.

Vanaf de lift loopt Zilverkje naar de voordeur van tante Trijn die zoals altijd openstaat. Wagenwijd zelfs. "Hé tante Trijn! Hallo, hallo, daar ben ik weer!" zegt Zilver, terwijl ze binnenstapt. Net als tante Trijn denkt 'Wat een bekende stem', staat het bezoek al voor haar neus. Zilverkje. Met gympies, een gitaar en rode plukken in het haar." Meid, welkom!" Tante Trijn lacht. Van vrolijke visite wordt ze blij. Kwiek schuifelt ze naar de keuken. Ze zet water op het vuur en legt zelfgebakken koekjes op een bordje. "Thee?" "Jep! En graag een koekje tante Trijn."

Ondertussen kijkt Zilverkje haar ogen uit. De topkamer is gevuld met zo veel oude spullen. Mooie dingen waarvan sommige minstens zo oud zijn als degene bij wie ze horen. Parafernalia noemt tante Trijn ze. De meeste voorwerpen kent Zilverkje inmiddels wel. Net als de verhalen die er bij horen. Ze loopt rond en ziet de mattenklopper, de meeldoos, de snoeppot

In de keuken klinkt gezang. "Moeke, moak de kovvie kloar, snikke komt van Stad. Wie hebn zo'n laange raize doan en nog gain kovvie had." "Volgens mij had ik om thee gevraagd!", roept Zilverkje pesterig vanuit de kamer. "Natuurlijk krijg jij geen koffie", zegt tante Trijn als ze met twee volle theekopjes komt aangelopen. "Jij hebt toch gefietst?" Zilverkje knikt. Haar 'coupe wind' verradt dat ze op de fiets is gekomen. "Als je met de boot was gekomen had je koffie van me gekregen." Zilverkje kijkt verbaasd. "Hoe bedoel je

met de boot? Ik ga toch niet roeien. Met zo'n tegenwind kom je nog in de stad terecht. Dat lijkt mij niet handig. En nog iets, we hebben niet eens een boot!"

"Heb je wel eens van een snik gehoord?", vraagt Tante Trijn als Zilvertje een slok van haar thee neemt. Zilvertje schudt haar rode plukken heen en weer. "Neuhh. Maar ik vindt het een verdrietig woord." De bijna honderdjarige gastvrouw lacht. "Nou, daar zit een kern van waarheid in. De snikvent had best een zwaar leven. En voor het paard was het trekken van zo'n farrie ook een hele klus. Maar snik betekent gewoon trekschuit. Een boot die door de vaarten getrokken werd. Vaak door een paard, maar soms ook door mannen en vrouwen of kinderen." "Dat meen je" roept Zilvertje geschrokken. "Door mensen!" "Ja, echt." Tante Trijn knikt. "Anders kreeg je zo'n schip niet vooruit. In die tijd had je nog geen motoren, weet je."

"Heb jij wel eens met zo'n trekschuit gevaren?" "Nee", zegt tante Trijn. "Maar ik ben wel eens aan boord geweest. De eerste keer was toen ik bij mijn oom en tante in Warffum logeerde." "Hé Warffum, daar woont Lotte ook! In zo'n schattig huisje aan het water. Als je voor haar huis staat kun je zo naar de dijk kijken." Tante Trijn kan het bijna niet geloven. "Staat het huis van Lotte bij de sluis?" "Ja", antwoordt Zilver. "Ze hebben ook kano's". "Dan woont ze misschien in het huisje van oom Luit en tante Martje. Kijk, dat zijn nog eens leuke verrassingen."

"Maar hoe kwam je nou op die schuit terecht, op die farrie?" Tante Trijn giechelt. "Ik was in het water gevallen. Klunzig hè. Het was voorjaar en ik wilde stiekemsteertjes vangen. Dat zijn van die kleine visjes. Hoe heten ze in het Nederlands?" Zilvertje denkt even na. "Stekelstaartjes?" "Ja, zo iets." "Stekelbaarsjes!" "En toen?" "Toen viel ik in het Warffumermaar. Meneer Boersma heeft mij er weer uitgevist. Zijn korenschip 'De Vlugge' lag net in de sluis. Hij was op weg naar 't Kniepke van Ol Koepel en zag het gebeuren." Zilvertje ziet het al voor zich. "Hij vond je vast een grote stekelbaars." Tante Trijn proest het uit. "Ja, dat zou maar zo kunnen."

"Boersma nam me mee naar het café. Hij bestelde een borrel en gaf mij ook een glaasje jenever. Met suiker." "Maar dat is toch alcohol?" Zilvertje trekt haar neus op. Ze vindt het maar vreemd. "Dat geef je toch niet aan een klein meisje? Hoe oud was je toen?" "Ik was zeven. Maar hij zag dat ik het zo vreselijk koud had. Bovendien vonden ze het toen heel gewoon om kinderen zo nu en dan alcohol te geven. Als slaapdrankje of als medicijn." "Raar hoor." Zilvertje schudt haar hoofd. "Maar wel super dat je gered werd. Anders had je nooit honderd kunnen worden. Toch?" Tante Trijn en Zilver kijken elkaar liefdevol aan. "En hoe smaakte de jenever?" "Nou niet zo heel erg lekker, hoor", zegt tante Trijn. Als ze eraan terugdenkt krijgt ze nog een vieze smaak in de mond. "Maar meneer Boersma vond het heerlijk. Die zat lekker te kletsen met de oude kuiper totdat de fles leeg was. En ik kreeg de lege jeneverfles. Daar kon ik een wens in doen, zei hij, om hem daarna in zee te gooien."

"Daarna gingen we naar buiten. Meneer Aldert, want zo heette hij, wilde kijken of 'De Vlugge' al geschut was. Grappige naam hè, voor zo'n trekschuit." "Want zo snel ging die ook weer niet", zegt Zilvertje gevat. "De motorboot van Jelmer gaat sneller." Tante Trijn heeft geen idee wie Jelmer is. "Die zit bij mij in de klas", zegt Zilvertje. "Maar in de boot van Jelmer passen vast niet zoveel zakken graan als in De Vlugge." "En ook niet zoveel

tonnen jenever als meneer Boersma bij zich had, wanneer hij uit Groningen kwam.” Tante Trijn kijkt naar Zilvertje. “Nee, Jelmer scheurt alleen wat heen en weer op het Boterdiep. Dat is het wel zo ongeveer.” “Kijk, dat bedoel ik maar”, zegt tante Trijn.

“Toen ik met meneer Boersma naar de sluis liep kwam mijn oom Luit ons tegemoet. Hij keek verbaasd naar mijn natte kleren en de fles jenever. Hij dacht natuurlijk dat ik in het water was gevallen nadat ik die fles had leeggedronken. Maar toen hij had gehoord wat er echt was gebeurd keek hij me zo streng aan. Daarna durfde ik alleen nog maar naar de grond te kijken. Oom Luit legde zijn hand op mijn hoofd en vroeg toen hoe het met de jenever van ‘De Vlugge’ was. Of de diefstal van vorig jaar december inmiddels was opgelost. Ze zeiden dat het zo vreemd was dat niemand op De Pollen er iets van gemerkt had. Zes vaten, dat is toch zo’n 1350 liter jenever! Het had meneer Aldert 1500 gulden gekost. Net als meneer Fongers, zijn compaan.”

“Mijn oom kreeg een paar centen voor het schutten. Daarna vertrok ‘De Vlugge’ in de richting van de Noordpoldervaart. Hij moest naar Groot Zeewijk in de Noordpolder om zakken graan te laden die hij de volgende dag naar de stad zou brengen.” “Wat een sneu verhaal tante Trijn”, zegt Zilvertje bedremmeld. “Ik zei toch al dat ik verdrietig werd van het woord snik!” Tante Trijn knikt. “En de fles”, vraagt Zilvertje. “Heb je die fles nog steeds?” “Tsja, die fles”, denkt Tante Trijn. Ze schuifelt naar het dressoir. Na lang zoeken tovert ze de donkergroene jeneverfles tevoorschijn. “Oh stouterd”, roept Zilver uit, “je hebt hem dus niet in zee gegooit.” “Nee deze niet”, zegt tante Trijn ondeugend. “Maar later heb ik bij ’t café van de oude kuiper een nieuwe gehaald. En toen het kon heb ik hem in zee gegooit.” “Met een wens?” wil Zilvertje weten. “Ja, met een wens.”

“Dat is interessant”, denkt Zilver. “Wat wenste je dan?” “Nou, wat denk je. Meneer Aldert was zo aardig voor me geweest, dus wenste ik dat hij zijn jenevervaten terug zou krijgen.” Daar had Zilvertje nog helemaal niet aan gedacht. “Wat een goeie zeg!” Ze geeft tante Trijn een klopje op haar schouder. “En? Kwam je wens uit?” “Ja, gelukkig wel. Maar het heeft wel erg lang geduurd hoor. Zeven jaar later werden de tonnen opgegraven. Vlakbij Winsum, in de buurt van een steenfabriek.” “Nou ja”, zegt Zilvertje, “wat spannend allemaal.” “En weet je hoe de groep dieven werd genoemd?” Zilvertje schudt haar hoofd. “De zwarte bende.”

Dan begint tante Trijn opeens te fluisteren. “Maar Zilver”, zegt ze, “op het papier had ik nog een ander klein wensje geschreven. Ik wenste ook dat ik zou leren zwemmen.” “En is dat uitgekomen?”, vraagt Zilvertje zachtjes. Het hoofd van tante Trijn gaat langzaam heen en weer. Ze kijkt er teleurgesteld bij. Nee dus. “Maar toen heb ik iets bedacht”, zegt tante Trijn terwijl ze opstaat en in haar slaapkamer verdwijnt. Ze komt terug met een oud aardappelkistje dat ze op de grond zet. “Kijk Zilver” zegt ze trots, “hier doe ik elke avond mijn zwemoefeningen op.” “Ghhh”, grinnikt Zilvertje. “Toe, tante Trijn laat eens zien hoe je dat doet. Weet je wat...” Zilvertje gaat zitten en pakt haar gitaar. “Jij gaat zwemmen en ik zing er een liedje bij.” En ze begint te spelen...” 100 stiekemsteertjes, die zwommen naar de zee. Of wat zong jij ook al weer? Iets met koffie ofzo.” Tante Trijn knikt en zingt Moeke, moak de kovvie kloar, snikke komt van Stad. Wie hebn zo’n laange raize doan en nog gain kovvie had. “Nou volgens mij kun je op zo’n trekschuitlied prima zwemoefeningen doen”, zegt Zilvertje. Tante Trijn buigt haar knieën en gaat met haar buik op het kistje liggen. Zilvertje giechelt. “Zullen we morgen naar zee gaan Tante Trijn?”

Kiek op Diek'n

Doelgroep

Het lespakket *Kiek op Diek'n* is bedoeld voor de leerlingen van groep 7 en 8.

Inhoud

Eeuwenlang hebben de bewoners in de provincie Groningen een strijd moeten leveren tegen het water. Om hun voeten droog te houden hebben zij op verschillende manieren ingegrepen in het landschap door onder andere het aanleggen van wierden, dijken en waterwerken.

Dit lespakket gaat in op de noodzaak van deze ingrepen voor de bewoners van de provincie Groningen. De Kerstvloed van 1717 dient als uitgangspunt voor drie lessen waarin wordt uitgelegd waarom adequaat waterbeheer noodzakelijk is en met welke middelen dat wordt gedaan. Het lespakket legt op dit punt een verbinding tussen verleden, heden en toekomst.

Het lespakket *Kiek op Diek'n* bestaat uit:

- Drie verhalen op CD.
- Drie basislessen met verwerkingsopdrachten en een aanvullende opdracht.
- Een workshop/excursie onder leiding van een gids.

Activiteiten in de school

- De leerlingen luisteren naar een verhaal over de kerstvloed van 1717.
- De leerlingen vormen zich in drie lessen een beeld over waterbeheer in de gemeente Eemsmond door de eeuwen heen.
- De leerlingen gaan onder begeleiding van een gids op excursie in hun eigen omgeving.

Overige activiteiten

De mogelijkheid bestaat om met de leerlingen gratis een extra excursie te maken naar het educatiecentrum van Het Groninger Landschap in Pieterburen. Opgeven voor deze excursie kan door contact op te nemen met Het Groninger Landschap.

Het lespakket *Kiek op Diek'n* kan gekoppeld worden met het project *Beneden NAP* van het Waterschap Noorderzijlvest. Dit project biedt extra informatie en verdiepingsoefeningen. *Beneden NAP* kan aangevraagd worden bij het Waterschap Noorderzijlvest op www.noorderzijlvest.nl.

Erfgoededucatie

Het verhaal over de Kerstvloed van 1717 biedt de leerlingen inzicht in het effect van de voortdurende aanwezigheid van het water op het leven van de inwoners in de gemeente Eemsmond. Het lespakket daagt de leerlingen uit na te denken over de wijze waarop de inwoners van het gebied probeerden het land te beschermen tegen het water. In de gemeente Eemsmond zijn in het landschap nog markante punten te herkennen die iets vertellen over het verleden van de regio en het voortdurende gevecht van de inwoners tegen het water.

ICT-gebruik

In de lessen wordt gebruik gemaakt van filmpjes van Schooltv-beeldbank. Deze filmpjes kunnen bekeken worden via de computer of via het digibord.

Daarnaast gebruiken de leerlingen tijdens de verwerkingsopdrachten verschillende websites om informatie te zoeken.

Praktische informatie

Tijdsduur: maximaal vier dagdelen, afhankelijk van de keuze in activiteiten.

Thema: de strijd tegen het water.

Kerdoelen: 47, 48, 50, 51

Periode: gedurende het hele jaar.

Aandachtspunten: de school maakt zelf een afspraak met de aanbieder van de workshop.

Bijzonderheden: de school kan op eigen kosten een verhalenverteller inhuren die het verhaal van de kerstvloed van 1717 kan vertellen.

Aanvragen: het lespakket *Kiek op Diek'n* kunt u downloaden op de website van Het Museumhuis Groningen en op de website van KunstStation C. De CD met verhalen kunt u telefonisch aanvragen bij het Museumhuis Groningen of bij KunstStation C.

Contact: verteller Nico Herwig n.herwig@ziggo.nl, 050 3015253, Michel van Roon (contactpersoon bij Het Groninger Landschap), 050-3135901, m.vanroon@groningerlandschap.nl, workshopleider Angelique de Waard, www.angeliquedewaard.nl, adewaard@euronet.nl.

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje en de IJzeren ‘Koegel’

Zilvertje: 11 jaar Tante Trijn: 100 jaar

Aan de bovenste bovenkant van Nederland. Daar waar de klei langzaam verandert in zee. Waar de wind vaak hard waait en een beetje zout is. Daar ligt een bijzonder stukje land. Je vindt er akkers en weilanden. Sloten en maren. Bruggen en hoogholtjes. Dijken en bulten die je wierden noemt. En, veel mooie dorpen met nog meer prachtige oude gebouwen. Het heet Eemsmond. De gemeente Eemsmond. En weet je wat het meest bijzonder is? Jij woont er!

Maar er is nog iets....

Midden in Eemsmond staat een groot gebouw. Een flat met veel verdiepingen. Het gebouw is zo hoog dat het dak af en toe de wolken raakt. Eemsmonders noemen het de Toppertjesflat. Omdat er mensen wonen die het gelukt is om heel oud te worden. Dat is knap. Omdat er mensen wonen die over vroeger vertellen. Dat is nog knapper. Omdat er mensen wonen die spannende verhalen over héél lang geleden vertellen. En dat is het allerknapst.

De meeste flatbewoners kennen Eemsmond op hun duimpje. Ze wonen er al hun hele lange leven. Ze kropen er als baby rond. Speelden er als kleuter. Gingen er naar school. Blevен er werken. Trouwden en kregen er kinderen. Totdat ze zo ontzettend oud werden dat ze naar de Toppertjesflat verhuisden. Tante Trijn woont ook in de Toppertjesflat. Ze woont helemaal bovenin. Boven haar kamer begint de hemel. Soms slaapt ze in de wolken. Maar vaker ziet ze vanuit haar raam een blauwe lucht waarin af en toe een meeuw zweeft. Of een zwaluw. Of een groep trekvogels onderweg naar een warmer land.

Tante Trijn is de oudste van alle Toppertjes. Honderd jaar is ze. Honderd! Vanzelfsprekend heeft ze daarom recht op de Topkamer: de kamer met het mooiste uitzicht van alle uitzichten. In de Topkamer kun je naar alle kanten kijken. Als ze naar het Noorden kijkt ziet ze de Waddenzee. Als ze naar het zuiden kijkt ziet ze de Martinitorren. Als ze naar het Oosten kijkt ziet ze Duitsland. En in het Westen ziet ze 's avonds de zon ondergaan. Iets wat in haar leven al meer dan 36.500 keer is gebeurd.

Niet alleen kent Trijn de gemeente Eemsmond als haar broekzak. Ze zit ook boordevol Eemsmondverhalen. Haar verhalen zijn zelfs spannender dan die van alle Toppertjes bij elkaar. Tenminste wanneer ze niet zijn zoekgeraakt. Ergens in haar hoofd. Tussen het springtouw, de bruine bonen en haar trouwjurk. Of tussen het vergiet, de weckfles en de poëziealbumversjes. Maar gelukkig is een verhaal nooit onvindbaar. Altijd helpen Tante Trijn's spullen haar herinnering een handje. Want bij elk verhaal hoort een voorwerp. En die voorwerpen hebben een eigen plek in de Topkamer. Ze hangen er aan de muur, liggen onder in een la of staan op het dressoir of de vensterbank.

Als je denkt dat mensen staan te dringen om bij de toppertjes op bezoek te mogen heb je het mis. Eigenlijk is het nooit druk in de flat. Niet bij de entree, op de gang of in de lift.

Wel in de rest van de wereld. Als tante Trijn vanuit haar topkamer naar buiten kijkt ziet ze overal bedrijvigheid. Mensen rennen van hot naar her. Auto's rijden af en aan. En elk kwartier komt er een vliegtuig voorbij. En soms rijdt, loopt of fietst er iemand vanuit die drukte naar de Toppertjesflat.

Een paar keer per jaar komt Zilvertje langs. Ze is Tante Trijn's lievelingsbezoek. Als Zilvertje in de buurt is begint alles te glimmen, zegt tante Trijn altijd. Dan stroomt de lucht vol liedjes. Zilvertje vindt het ook hartstikke leuk in de toppertjesflat. Ze houdt van hoge gebouwen. Ze is dol op verhalen. En ze vindt oude mensen lief, grappig en teutig. Veel bewoners kennen haar inmiddels. Ze komt al zo veel jaren bij ze over de vloer. Eerst met haar moeder freule van Hopjes tot Kekaigies. En nu steeds vaker alleen. Even buurten bij de toppertjes, noemt ze dat.

Vaak brengt Zilvertje's moeder haar met de auto. Maar vandaag is ze voor het eerst met de bus. Zilvertje heeft lang bij de halte gewacht. De bus had een half uur vertraging. Gelukkig was het mooi weer. Eerst heeft ze in de berm pinksterbloemen geplukt. Voor tante Trijn. En daarna heeft ze een tijdje gepraat met een mevrouw die naast haar stond te wachten. Zilvertje heeft haar de spiksplinternieuwe smartphone laten zien. Een roze. Heel vet. Dat vond de mevrouw ook. Ze wilde er ook wel zo een, zei ze. En net toen Zilvertje een foto van haar hond Aaf zocht kwam de bus er aan. Nu kijkt ze door het raam naar de weilanden en de boerderijen. Ze ziet dat de meeste bomen weer blaadjes krijgen. En ze moet lachen om de gekke sprongen die de pasgeboren lammetjes maken. Na twintig minuten drukt Zilver op het stopknopje. De chauffeur laat haar uitstappen tegenover de Toppertjesflat.

"Goedemiddag mevrouw Hoenderken", roept Zilvertje als ze de hal van de flat binnenloopt. Een mevrouw met een chique rode jurk steekt haar arm in de lucht. Even verderop heeft iemand z'n bril laten vallen. De eigenaar durft geen vin te verroeren. Straks gaat hij er nog bovenop staan! "Wacht, ik help u wel meneer Slob." De bejaarde man kijkt verbaasd omhoog. "Een bekende stem", zegt hij met een glimlach. "Ja, ik ben Zilvertje, weet u wel? Met een bril op herkent u me vast." Als de brillenglazen weer op hun oude plek staat stappen ze samen in de lift. Meneer Slob kijkt Zilver onderzoekend aan. Ja, nu herkent hij haar.

Vanuit de lift loopt Zilvertje naar de voordeur van tante Trijn. Er liggen allemaal noten in de gang. In een lange rechte rij. Als Zilvertje dichterbij komt ziet ze dat het walnoten zijn. Naast een van de achterste noten heeft iemand met krijt een cirkeltje getekend. "Wat is dit voor raars", denkt Zilvertje. De voordeur van tante Trijn's kamer staat open. "Een twee, een twee, een twee en hupsakee!", klinkt het vanuit de woonkamer. Het lijkt de stem van tante Trijn wel! Nieuwsgierig stapt Zilver de gang binnen. Ze steekt haar hoofd om de hoek van de woonkamer en ziet de oude dame druk met haar armen zwaaien. Heen en weer. Heen en weer. "Hallo tante Trijn!" Zilver's begroeting wordt niet gehoord. Ze probeert het nog eens. "Hallo tante Trijn!" Pas dan krijgt tante Trijn haar bezoek in het vizier.

"Meid, wat leuk dat je er bent", zegt ze lachend. Ze slaat een arm om Zilvertje heen. "Vind je niet dat ik soepele armspieren heb?" "Ehh", Zilvertje weet niet zo goed wat ze moet antwoorden. "Misschien". Om het gesprek een andere wending te geven tovert ze de bos pinksterbloemen tevoorschijn. "Zilver!, dankjewel. Die krijg ik natuurlijk omdat ik mijn zwaai oefeningen zo trouw heb gedaan?" Zilver knikt onverschillig. "Natuurlijk, als

beloning! Ze staan prachtig bij mijn paoskeblommen, zie je dat?” Zilver kijkt de kamer rond. “Poaskeblommen?” Op de salontafel ziet ze alleen een vaas met gele narcissen staan. “Ja, die bedoel ik”, zegt tante Trijn. “Dat past toch goed bij elkaar, geel en paars.” Dat vindt Zilver ook. Maar narcissen die paasbloemen worden genoemd, dat hoort ze voor het eerst.

Kwiek schuifelt tante Trijn naar de keuken. Ze zet water op het vuur en legt chocolade eitjes in een schaal. “Thee?” “Jep! En ik lust ook wel een paaseitje tante Trijn!”

Ondertussen kijkt Zilvertje haar ogen uit. De topkamer is gevuld met zo veel oude spullen. Mooie dingen waarvan sommige minstens zo oud zijn als degene bij wie ze horen. Paraferalia noemt tante Trijn ze. De meeste voorwerpen kent Zilvertje inmiddels wel. Net als de verhalen die er bij horen. Ze loopt rond en ziet de mattenklopper, de meeldoos, de snoeppot, de tinnen lepel..... Dan valt haar blik op een onooglijk kartonnen doosje dat op het dressoir staat. Er zit een geel doekje in. En daar bovenop ligt een grote donkergrijze kogel. Een hele zware. Zilvertje haalt hem er voorzichtig uit. “Die moet je niet op je voet laten vallen”, denkt ze.

Tante Trijn komt terug met een dienblad vol lekkere dingen. Paaseitjes, plakjes paasbrood met spijs van binnen, kuikentjes van chocola, twee kopjes thee en een mandje met walnoten.”Zo”, zegt ze terwijl ze het blad op tafel zet. “Van hard werken krijg je honger!” Ze zet haar tanden in een plak brood. Zilvertje gaat zitten. Ze neemt een slokje thee en stopt een paaseitje in haar mond.”Hield je toen je klein was ook zo van paaseitjes?” Tante Trijn schudt haar hoofd een beetje. “Hmpff”. Ze wil iets zeggen, maar dat lukt niet zo goed met een volle mond. “Honderd jaar gelede”, antwoordt ze na een paar keer slikken, “bestonden er nog geen paaseitjes.” “Aten jullie geen lekkers met Pasen?” vraagt Zilvertje bezorgd.”O jawel hoor”, zegt tante Trijn. Ze krijgt glimmertjes in haar ogen. In haar gedachten ziet ze de bakkersknecht weer langs de deuren gaan. Met een grote rieten korf op zijn rug. Een Abraham.

Zilvertje frons haar wenkbrauwen.”Heette de bakkersknecht Abraham? Net als jouw oom Abraham van de snoepwinkel. Dat is grappig!” “Nee joh”, zegt tante Trijn, “Abraham was de naam van de mand. Zo droeg hij de paasbroden van huis naar huis.” “Ohh, dus er waren wel paasbroden met spijs”, constateert Zilvertje tevreden. “Niet dus. We aten lange paasbroden”, vertelt tante Trijn. “Sommige waren gewoon wit. Maar je had ze ook met krenten. En met sukade. De bakkers legden ze op een lange plank, zodat ze niet zouden breken Een rijksdaalder betaalde je ervoor.” “Een rijksdaalder?” “Ja, twee gulden en vijftig cent.” “Twee euro en vijftig cent”, corrigeert Zilvertje. “Toch?!” “En die walnoten”, Zilvertje wijst naar het rieten mandje op tafel, “wanneer at je die?” “Na het noten schieten”, zegt tante Trijn. “Tenminste, als je had gewonnen. Dan kon je fijn noten eten.” “Waar schoot je dan mee”, vraagt Zilvertje nieuwsgierig. “Met de grote zware kogel die daar op het kastje ligt.” Zilver’s ogen lichten op. “Ja, die heb ik gezien. Wat een joekel zeg. Daar heb je wel een heel groot geweer voor nodig.” Tante Trijn begint te lachen. “Voor het schieten van noten heb je geen geweer nodig. Alleen een goeie techniek. En soepele armspieren natuurlijk. Neut’n schait’n noemden we het spelletje. Het hoort echt bij Pasen. Vroeger werd het overal gespeeld. Op het plein. In de straat. Voor het huis van de fietsenmaker. Alle grote mensen deden er aan mee. Ze speelden voor noten. Of voor geld.” “En de kinderen?” “Die gingen vaak samen noten schieten. Ergens in een schuur of zo.”

Zilvertje kijkt ineens bedenkelijk. “Duurde het de hele dag tante Trijn, dat noten schieten?” “Nee meid, echt niet. Met Pasen vierden we ook dat Jezus was opgestaan. Daarom ging mijn vader naar de kerk. ’s Morgens om half tien en aan het eind van de middag. Net als iedere zondag. Mijn moeder bleef thuis bij de kinderen.” “Waarom mocht jij niet mee”, vraagt Zilvertje verbaasd. “In onze kerk was het niet de gewoonte om kinderen mee te nemen. De dienst was bedoeld voor volwassenen. Ik ging ’s middags naar de zondagsschool. In een gebouwtje naast de kerk. Daar zongen we. En de dominee vertelde het verhaal van Jezus, het laatste avondmaal, de kruisiging op Goede Vrijdag en de wederopstanding met Pasen.”

“Weet je”, zegt Zilvertje, “ik ben ook net in de kerk geweest. Met school. Wacht ik zal het je laten zien.” Ze pakt de roze smartphone uit haar tas en zoekt de foto’s die ze heeft gemaakt. “Kijk tante Trijn, dit is de voorkant. En deze heb ik binnen genomen. De preekstoel. De kerkbanken. En een bord waar de psalmen en gezangen op staan.” Met belangstelling bekijkt tante Trijn het beeldschermje van Zilvertje’s nieuwe telefoon. “Maar dat is de kerk van Usquert”, zegt tante Trijn. “Ken je het verhaal van de oude Jonker van Lewe tot Sandeweer?” Zilvertje denkt na en haalt haar schouders op. “Nee, nooit van gehoord.” “Zal ik het vertellen? ’t Is wel spannend hoor.” Zilvertje veert op. Ze is dol op spannende verhalen. “Ja leuk”, tante Trijn. “Vertel!” Ze gaat gemakkelijk zitten en spits haar oren.

“In Uithuizermeeden staat een boerderij. Het gebouw heet Steenhuisheem. Een steenhuis is een oude borg. Je zou denken dat er op de plek van de boerderij ooit een steenhuis heeft gestaan. Maar op oude kaarten is daar niets van te zien. Gek hè?” Zilver knikt. “Dat is raar, inderdaad. Het enige wat nog steeds bestaat is het verhaal van de oude jonker. Mevrouw Wyme tot Uithuyzen hoorde het ooit van haar ouders en vertelde het door. Volgens de legende bewoonde de jonker het steenhuis in Uithuizermeeden. Samen met zijn vrouw en zijn kinderen. Het moet in de 16e eeuw zijn geweest. Heel lang geleden dus.” Zilvertje luistert aandachtig. “In die tijd stond er in Uithuizermeeden en Uithuizen nog geen kerk. Wie een kerkdienst wilde bijwonen moest naar Usquert. En dat was een heel eind in die tijd. Want reizen deed je lopend of met paard en wagen. Op eerste paasdag was de oude jonker van plan om naar de kerk te gaan. Maar hij versliep zich. Toen hij bij de kerk kwam was de dienst al lang en breed afgelopen.” “Kan gebeuren”, zegt Zilvertje. “Dat klopt”, zegt tante Trijn, “dat vind ik ook. Maar de jonker dacht daar heel anders over. Hij vond dat de priester opnieuw moest beginnen.” “Ja daháág. Dan had ie maar eerder zijn bed uit moeten komen! Toch?” Ze kijkt naar tante Trijn. “Zoiets heeft de priester vast ook gezegd. Alleen was de jonker niet tevreden met het antwoord. Hij werd zelfs zo boos dat hij de priester doodsloeg.” “Echt?” vraagt Zilvertje beteuterd. “Op eerste paasdag? En Jezus was ook net doodgegaan.” “Klopt. Het was natuurlijk heel verdrietig allemaal”, zegt tante Trijn die nu heel geheimzinnig begint te kijken. Zilvertje is één en al oor. Ze wil graag weten hoe het afloopt. “Toen jonker Joost weer thuis kwam ging hij met zijn vrouw en kinderen aan tafel.” “Voor de paasbrunch?” Tante Trijn knikt. “Ja, zo kun je het noemen. En weet je wat er gebeurde? De gedekte tafel zakte zo, ploef, de grond in!” Zilvertje reageert geschrokken. “Alleen de tafel?” “Nee”, zegt tante Trijn, “alles verdween! “” Ook de mensen?” “Ja. De huishoudster, die net afwaswater uit de gracht had gehaald, zag het voor haar ogen gebeuren. Ze bedacht zich geen moment en rende het huis uit. Net op tijd.” “Wat dan?”

Zilvertje heeft haar oren en ogen wagenwijd open. “Nou het hele huis verdween in de grond. En niemand heeft het ooit weer gezien.”

Zilvertje zucht. “Hemel wat een rare situatie”. “Dus die paasbrunch werd het laatste middagmaal voor de jonker en zijn familie?” “Dat kun je wel stellen”, zegt tante Trijn terwijl ze terugdenkt aan haar eigen jeugd. “Ik kreeg altijd een naar gevoel bij het verhaal”, zegt ze. “Ook al zei mijn vader dat het maar een legende was. Daarom was ik blij dat ik op eerste paasdag niet naar de kerk mocht. Ik zou er de hele tijd aan de jonker Joost hebben gedacht.” “Wat is een legende?” vraagt Zilvertje. “Een legende is een verhaal dat niet echt gebeurd is.” “Een sprookje?” Zilvertje kijkt tante Trijn onderzoekend aan. “Zoiets.” “Dus het steenhuis is niet echt verdwenen?” “Nou”, zegt tante Trijn, “het is vast niet in de grond gezakt. Dat lijkt me een beetje raar. Maar het is goed mogelijk dat het gebouw door een overstroming in zee is verdwenen.” “Net als bij een tsunami?” “Nee hoor, die heb je hier niet. Heel lang geleden overstroomde het land wel vaker. Toen waren de dijken nog niet zo sterk en hoog als tegenwoordig.” Ze kijkt Zilver indringend aan en neemt een laatste slok thee.

“Zo ik ben wel weer bijgekomen!” Tante Trijn schudt haar handen los en trommelt onrustig met haar vingers op tafel. “Ik ben benieuwd of mijn oefeningen ook resultaat hebben gehad. Zeg Zilver, ga je met mij een potje neut’n schait’n?” “Noten schieten? Waar?” vraagt Zilver verbaasd. “Buiten, op de gang! Ik heb er een oefenbaantje aangelegd. De hele ochtend heb ik geprobeerd zo vaak mogelijk dun te schieten. Dat is het beste.” “Enthousiast staat tante Trijn op van haar stoel. Met lichte tegenzin volgt Zilvertje haar voorbeeld. “Dun schieten? Wat is dat nou weer?” “Dat leg ik je zo wel uit”, zegt tante Trijn, die nog twee mooie armzwaaien laat zien en vervolgens naar de gang verdwijnt. Met de ijzeren kogel in haar hand. “Pas maar op dat het niet ons laatste ...” Zilver heeft het nog niet gezegd of ze hoort iets met een harde plof op de grond belanden. Er klinkt gerinkel en Tante Trijn slaakt een gil. “Dat leek toch het meest op dik schieten”, denkt Zilvertje, als ze naar de gang snelt om te zien wat er gebeurd is. Daar vindt ze tante Trijn, liggend tussen de walnoten. De kogel is verdwenen door een gat in het raam. “Ik geloof dat ik iets te veel zwaai oefeningen heb gedaan”, fluistert de oude mevrouw schuld bewust. Zilvertje giechelt en helpt haar oude vriendin weer overeind. “Je maakt wel heel veel lawaai op stille zaterdag”, zegt ze gevat. Tante Trijn knikt en neemt de schade op: zere billen en een kapot raam. Zilvertje slaat een arm om haar heen. “Je bent gewoon te sterk voor dat noten schieten”, zegt ze grappend. “Maar gelukkig ben je niet in de grond gezakt!” “Nou, ik zou anders best door de grond willen zakken”, zegt de geblesseerde oude vrouw ondeugend. “Maar dan van schaamte!” En daar moeten ze allebei heel hard om lachen.

De Oude Kerk in de Buurt

Doelgroep

Het pakket De Oude Kerk in de Buurt is bedoeld voor de leerlingen van groep 7 en 8.

Inhoud

De prachtige oude kerken die in veel dorpskernen nog te vinden zijn, bepalen voor een belangrijk deel het beeld van het unieke Groningse landschap. Wie heeft ze gebouwd? En waarom? De leerlingen van groep 7 en 8 gaan tijdens het project De Oude Kerk in de Buurt op onderzoek uit om een antwoord te vinden op deze en andere vragen.

In de buurt van elke school is een oude kerk te vinden. Dit pakket bevat een set materialen, zowel gedrukt als digitaal, waarmee de docent naar eigen inzicht lessen kan samenstellen.

Het pakket De Oude Kerk in de Buurt bestaat uit:

- Kijkbladen 'Kijk, een kerk' (Gedrukt exemplaar voor elke leerling en handleiding)
- Werkbladen en docentenhandleiding 'Kerken, kloosters en religie' (digitaal)
- Achtergrondinformatie (digitaal)

Kijkbladen 'Kijk, een kerk'

Met het kijkblad kunnen leerlingen vrij zelfstandig een kerk van buiten en van binnen bekijken. Zo maken ze op een aantrekkelijke en actieve manier kennis met de kerk terwijl ze tegelijk enige basiskennis opdoen. Een eenvoudige handleiding is bijgeleverd.

Werkbladen 'Kerken, kloosters en religie'

Na de eerste kennismaking met het kijkblad geven deze werkbladen mogelijkheden tot verdieping. Er komen onderwerpen aan de orde zoals het gebruik van de kerk, de plattegrond, bouwstijlen en inrichting. Ook het onderwerp kloosters komt aan bod.

In de docentenhandleiding is te lezen hoe de werkbladen gebruikt kunnen worden, de docent vindt tevens suggesties voor passende creatieve opdrachten.

Achtergrondinformatie (digitaal)

Achtergrondinformatie voor de docent is te vinden op de website van de Stichting Oude Groninger Kerken www.groningerkerken.nl.

De achtergrondinformatie bestaat uit:

- Informatie en foto's bij de dorpskerken van Oldenzijl, Kantens, Roodeschool, Uithuizermeeden, Usquert, Warffum en de Dionysus- en RK-kerk te Uithuizen.

- Uitgebreide Informatie over Romaanse en gotische bouwstijl (Powerpointpresentatie)
- Overzichtsbladen bouwstijlen
- Begrippenlijst

Activiteiten in de school

- Voorbereiding van de activiteiten op locatie (Zie handleiding bij het kijkblad en de docentenhandleiding bij de werkbladen).
- Verdere uitwerking en verwerking van de werkbladen.
- Een selectie uit de digitale achtergrondinformatie kan bij de lessen op school worden gebruikt. Als informatie en illustratie bij de les en als extra stof voor individuele leerlingen. leerlingen brengen op verschillende locaties in hun omgeving een kerk in kaart.

Activiteiten op locatie

Werken met kijkblad en werkbladen in en bij de kerk.

Overige activiteiten

De leerlingen kunnen andere kerken gaan bekijken en daar bijvoorbeeld een werkstuk of spreekbeurt over maken. Op de website van de Stichting Oude Groninger Kerken zijn hiervoor suggesties te vinden bij de knop onderwijs.

Erfgoededucatie

De leerlingen van groep 7 en 8 maken tijdens dit project kennis met het christelijk religieuze erfgoed in hun omgeving. Door actief met de werkbladen aan de slag te gaan, zowel in de klas als op verschillende locaties buiten de school, leren de kinderen hoe christelijke kerken er uit zien en hoe ze zijn ingericht, doen ze kennis op over de verschillen tussen protestantse en katholieke kerken, wordt duidelijk dat ook kloosters van belang zijn geweest voor de provincie Groningen en leren ze iets over heiligen. Door de vragen te beantwoorden en de gevonden gegevens met elkaar in verband te brengen krijgen de kerkgebouwen betekenis en komt de geschiedenis van het gebouw voor de leerlingen tot leven. De leerlingen kunnen zich een beeld vormen van het gebruik van kerken, vroeger en nu.

Inbreng ouders

Enige inbreng van de ouders kan gewenst zijn bij de lessen op locatie en bij bijzondere activiteiten waarbij extra hulp nodig is.

ICT-gebruik

Op de website van de Stichting Oude Groninger Kerken www.groningerkerken.nl is veel informatie te vinden.

Onder het kopje 'onderwijs' zijn bovengenoemde werkbladen 'Kerken, kloosters en religie' en de achtergrondinformatie daarbij, te vinden.

Praktische informatie

Tijdsduur: de docent stelt zelf de lessen samen en bepaalt daarmee de tijdsduur. Minimum is ongeveer 2 uur voor alleen het kijkblad. Verdere uitbreiding naar eigen inzicht en praktische mogelijkheden.

Thema: oude kerken.

Kerdoelen: 37, 38, 49, 51, 52, 53

Periode: gedurende het hele jaar.

Aandachtspunten: om een kerk van binnen te bezoeken moet een afspraak gemaakt worden met de beheerder. 's Winters kan het koud zijn in de kerk.

Bijzonderheden: Dit pakket kan goed gecombineerd worden met het onderwerp wereldgodsdiensten.

Soms wordt door de beheerder van de kerk een kleine bijdrage gevraagd om de onkosten te dekken.

Aanvragen: De kijkbladen bij De Oude Kerk in de Buurt kunnen worden aangevraagd bij de Stichting Oude Groninger Kerken. De kijkbladen worden dan opgestuurd naar de school. Het overige materiaal is te downloaden op de website van de Stichting Oude Groninger Kerken. De kijkbladen zijn gratis voor de deelnemende scholen in de gemeente Eemsmond.

Contact: Stichting Oude Groninger Kerken, 050-3123569, basteleur@groningerkerken.nl, www.groningerkerken.nl.

Voor vragen over erfgoededucatie:

Stichting Erfgoedpartners, 050-3130052, info@erfgoedpartners.nl, www.erfgoedpartners.nl.

Zilvertje

En de Schatten van Eemsmond

Storyline
Lenny Bulthuis

Voor alle toppertjes. In het bijzonder de honderdjarige mevrouw Trijn Aalfs - Nienhuis en het echtpaar Slob-Veenstra, mijn grootouders die hun hele leven in Eemsmond woonden.

Zilvertje's Lied

Tekst: Lenny Bulhuis

Refrein

Ga je mee, ga je mee met Zilvertje
op bezoek, op bezoek bij tante Trijn
Ga op zoek met die twee naar schatten
die in Eemsmond te vinden zijn

Couplet 1

In Uithuizen en in Warffum vind je mooie
verhalen Over jonkers, molenaars en oude
schoollokalen
Over houtvesters, olieslagers,
Abrahambakkers
Ze zijn echt gebeurd in de borgen, op de
akkers

Couplet 2

Naast gebouwen en het bouwland in
Usquert of Meij Brengen ook oude mensen
het verleden dichterbij Wie nieuwsgierig is
naar wat er vroeger werd gegeten
Vraag opa's en oma's want zij kunnen het
weten

Couplet 3

Van de zeedijk en de kerken en de
buurvrouw op de hoek Leer je soms veel
meer dan uit een heel dik moeilijk boek Dan
zie je de trekschuit gaan en hoor je oude
preken
En voel je hoe het was als er storm op ging
steken

Refrein

Ga je mee, ga je mee met Zilvertje
op bezoek, op bezoek bij tante Trijn
Ga op zoek met die twee naar schatten
die in Eemsmond te vinden zijn.

Rap

Ja fijn! Maar wat voor schatten zijn dat?
Goud in een mijn? Een oude trein? Een
blauw konijn? Een borgterrein?

Refrein

Ga je mee, ga je mee met Zilvertje
op bezoek, op bezoek bij tante Trijn
Ga op zoek met die twee naar schatten
die in Eemsmond te vinden zijn.

Extra (geen muziek)

Verhalen van Eemsmond zitten niet
verstopt in dozen.
Ze horen bij de plekken die je straks zult
ontdekken.

Zilvertje's Lied Bladmuziek

Muziek: Kor van Dijk

Tekst: Lenny Bulthuis
Muziek: Kor van Dijk

Zilvertje's Lied

Refrein

Ga je mee, ga je mee met Zil - ver - tje op be -
zoek op be - zoek bij tan - te Trijn. Ga op
zoek met die twee naar schat - ten die in
Eems - mond te vin - den zijn. In Uit -
hui - zen en in Warf - fum vind je
mooi - e ver - ha - len O - ver
jon - kers, mo - le - naars en ou - de schoo - lo - ka - len O - ver
hout - ves - ters, o - lie - sla - gers, A - bra - ham - bak - kers Ze
zijn echt ge - beurd in de bor - gen, op de ak - kers.

Muziek Produktie de Hunze Garnwerd

Informatie

Kerdoelen

Nederlands

- 9 De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.
- 12 De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

- 44 De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.
- 48 Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken.
- 50 De leerlingen leren omgaan met kaart en atlas, beheerssen de basistopografie van Nederland, Europa en de rest van de wereld en ontwikkelen een eigentijds geografisch wereldbeeld.
- 51 De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.
- 52 De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer.
- 54 De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
- 55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
- 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Het Kerndoelenboekje waarin alle kerndoelen beschreven staan is te downloaden op www.slo.nl/primair/kerndoelen/Kerndoelenboekje.pdf/download

Colofon

Deze map is samengesteld door het Museumhuis Groningen en KunstStation C in nauwe samenwerking met erfgoedinstellingen en de basisscholen in de gemeente Eemsmond.

Jaar van uitgave:	2011
Oplage:	45 exemplaren
Illustraties en vormgeving:	Monique Beijer
Foto's illustraties:	Evert Winkel
Storyline Zilvertje:	Lenny Bulthuis
Tekst <i>Zilvertje's Lied</i> :	Lenny Bulthuis
Muziek <i>Zilvertje's Lied</i> :	Kor van Dijk
Redactie:	Kim van Steenwijk

Deze uitgave is mogelijk gemaakt met financiële steun van de Gemeente Eemsmond, de Provincie Groningen, het RWE fonds en het VSB fonds.

Aan deze uitgave werkten mee:

Lenny Bulthuis

Consulent regio Eemsmond, KunstStation C

Tineke de Danschutter

Consulent erfgoed en publiek, Museumhuis Groningen

Gino Huiskes

Consulent erfgoed, KunstStation C

Kim van Steenwijk

Museumhuis Groningen

Met dank aan de klankbordgroep:

Frouwke Leenders-Jonker

CBS De Noordkaap

Betty Meinema

OBS De Schutsluis en OBS Klinkenborg

en aan alle leerkrachten en leerlingen die de projecten hebben getest.

